

**MANUAL MBI RRJETËZIMIN
DHE ADVOKIMIN PËR
ÇËSHTJET MJEDISORE**

2022

Financuar nga LevizAlbania

Një projekt i Agjencisë Zvicerane për
Zhvillim dhe Bashkëpunim SDC

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Agjencia Zvicerane për Zhvillim
dhe Bashkëpunim SDC**

Ky manual u realizua nga Instituti për Politikat Publike dhe Mirëqeverisjen (IPPM) në kuadër të projektit “Rrjetëzimi i Organizatave Mjedisore në Shqipëri (ENGONA- Environmental NGO Network in Albania), i zbatuar në partneritet nga organizatat EcoAlbania, Qendra Shqiptare për Qeverisje Mjedisore (ACEG) dhe Instituti për Politikat Publike dhe Mirëqeverisjen (IPPM) dhe i financuar nga LevizAlbania, projekti i Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim, SDC.

Mendimet dhe opinionet e shprehura në të i përkasin autorëve realizues dhe nuk përkojnë domosdoshmërisht me qëndrimet e donatorit.

Projekti ENGONA vjen si një nevojë për të mbyllur hapësirat e fragmentarizimit nëpërmjet OSHC-ve që operojnë në fushën e mjedisit në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë. Ky projekt synon të promovojë dhe të asistojë nëpërmjet teknikave të rrjetëzimit, duke nxitur shkëmbimin e informacioneve për projekte të përbashkëta me rezultat final një OSHC-funksionale dhe të qëndrueshme financiarisht. EcoAlbania, ACEG dhe IPPM kanë ndërtuar një platformë që do të mundësojë organizimin e OSHC-ve të sektorit në një Rrjet të Organizatave Mjedisore në Shqipëri.

Autorët:

Prof. Dr. Arben Malaj

Fjona Kurteshi

© Të drejtat e autorit i përkasin Institutit për Politikat Publike dhe Mirëqeverisjen dhe LevizAlbania.

Struktura e Manualit

Hyrje.....	3
1. Sfidat e Mjedisit.....	3
1.1 Mjedisi dhe Rëndësia e tij	3
1.2 Situata mbi ndotjen e mjedisit.....	5
1.2.1 Shkaqet e ndotjes mjedisore	5
1.2.2 Efektet e ndotjes mjedisore	6
1.2.3 Treguesit e ndotjes mjedisore	7
1.2.4 Arsyet kryesore të ndotjes së mjedisit në Shqipëri	9
1.3 Nevoja për adresimin e problematikave mjedisore	11
Vendet më të gjelbërta në Tokë.....	15
1.4 Strategjitë e mundshme të qëndrueshmërisë mjedisore	21
20+ Zgjidhje të mrekullueshme për ndotjen e mjedisit	24
1.5 Efektet e Pandemisë COVID-19 në Mjedis.....	27
Dita Botërore e Mjedisit – Çfarë Është dhe Nismat që Mund të Ndërmarrim	32
1.6 Etika Mjedisore – Parimet dhe Llojet e saj.....	34
2. Mjedisi dhe Legjislacioni.....	37
2.1 Legjislacioni mbi mbrojtjen mjedisore	37
2.2 Decentralizmi dhe përgjegjësia e qeverisjes vendore në çështjet mjedisore	44
3. Advokimi	48
3.1 Advokimi dhe llojet e tij.....	49
3.2 Faktorët për advokim të suksesshëm	49
3.3 Cikli i advokimit	50
3.4 Advokimi mjedisor dhe rëndësia e tij	53
3.5 Mënyrat për të advokuar dhe lobuar.....	54
4. Rrjetëzimi.....	59
4.1 Rrjetëzimi dhe përfitimet që vijnë prej tij.....	59
4.2 Rrjetëzimi i OSHC-ve sipas rrjeteve tematike	62
4.3 Mënyra e përdorimit të platformës.....	63
Referenca	68

Lista e Akronimeve

CO ₂	Dioksid Karboni
EPI	Indeksi i Performancës Mjedisore
ER	Rrezatimi Elektromagnetik
ETS	Sistemi i Tregtimit të Emetimeve
NO _x	Oksidet e Azotit
PBB	Produkti i Brendshëm Bruto
PBS	Sistemi Publik i Biçikletave
PM	Përqendrimi i Grimcave
PPE	Pajisje Personale Mbrojtëse
RMG	Veshje të Gatshme
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara
OMGJ	Organizmat e Modifikuar Gjenetikisht
OSHC	Organizata të Shoqërisë Civile
SDG	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
SO ₂	Dioksidi i Squfurit
UNEP	Programi Mjedisor të Kombeve të Bashkuara
VNM	Vlerësimi i Ndikimit Mjedisor
WHO	Organizata Botërore e Shëndetësisë

Hyrje

Në fakt, çështjet mjedisore kanë një ndikim ndërkufitar dhe global dhe si të tilla, sado të mirëhartuara të jenë politikat dhe strategjitë globale e deri te legjislacioni mjedisor i secilit vend, nevojiten iniciativa që mbulojnë një numër sa më të madh individësh e grupesh interesi. Ndërhyrjet mjedisore kërkojnë rritje të ndërgjegjësimit qytetar dhe rritje të njohurive mbi mënyrat se si mund të advokohet dhe lobohet në kuadër të mbrojtjes mjedisore.

Për fatin e keq të brezave të tanishëm dhe sidomos atyre të ardhshëm, qenia njerëzore nuk e ka trajtuar mjedisin me kujdesin që ai meriton. Por çdo krizë në të vërtetë krijon hapësirë për individë, grupe, nisma krijuese dhe ndërmarrëse që janë në gjendje të shohin një mundësi dhe ta kthejnë atë në diçka të vlefshme. Politikat strategjike ndërkombëtare, jo vetëm nxisin, por edhe financojnë nisma të tilla në përfitim të shoqërisë dhe planetit në tërësi.

Në përgjithësi, organizatat e shoqërisë civile duket se kanë prirjen që të trajtojnë në nismat e tyre dukuri që u përgjigjen

programeve të donatorëve dhe jo domosdoshmërisht misionit të tyre, nisur nga paqëndrueshmëria financiare me të cilën ato mund të hasen. Nga ana tjetër, një problem i tillë i zakoshëm për një pjesë të konsiderueshme, veçanërisht për organizatat e vogla apo ende të pakonsoliduara, pasqyrohet edhe në fragmentarizimin e shoqërisë civile.

Ky manual, është hartuar jo vetëm për t'u ardhur në ndihmë organizatave të shoqërisë civile (OSHC) që operojnë në fushat mjedisore për të rritur kapacitetet dhe aftësitë e tyre institucionale në kuadër të advokimit mbi çështje që lidhen me fushat e tyre të interesit, por edhe për të shërbyer si një mjet për rrjetëzimin ndërmjet tyre.

Manuali thekson rëndësinë që ka rrjetëzimi për arritjen e misionëve të përbashkëta të organizatave të shoqërisë civile pavarësisht vendndodhjes gjeografike ku ato operojnë, si dhe krijon një panoramë më të

qartë të mundësive për bashkëpunim ndërmjet tyre sipas 4 rjeteve tematike: rrjeti për legjislacionin mjedisor; rrjeti për ndotjen e mjedisit; rrjeti për biodiversitetin dhe faunën dhe rrjeti për advokimin mjedisor.

1. Sfidat e Mjedisit

1.1 Mjedisi dhe Rëndësia e tij

Mjedisi mund të përkufizohet si tërësia e rrethanave, objekteve dhe kushteve me të cilat rrethohemi. Ai nuk është vetëm fizik i lidhur me elementët natyror, siç janë mjediset fushore, lumenjtë, detet, brigjet, etj, por është gjithashtu gjithçka që lidhet me elementët artificialë. Në këtë kontekst, dallohen sa vijon:

- **Mjedisi natyror**, i cili është kompleksi i faktorëve fizikë, kimikë dhe biotikë (të tillë si klima, toka dhe gjallesat) që veprojnë mbi një organizëm ose një komunitet ekologjik dhe përfundimisht përcaktojnë formën dhe mbijetesën e tij.
- **Mjedisi kulturor**, i cili është kompleksi i kushteve sociale dhe kulturore, thënë ndryshe i çdo gjëje që është artificiale, krijuar nga qeniet njerëzore, si dhe i veprimtarive të tyre socio-ekonomike.

Prandaj, mund të thuhet se mjedisi është marrëdhënia e një sistemi që formohet nga bashkësia e elementeve natyralë dhe artificialë që bashkëveprojnë me njëri-tjetrin dhe që

janë të lidhur me njëri-tjetrin. Përveç kësaj, ato janë modifikuar nga njerëzit. Kjo është arsyeja pse ne duhet ta ruajmë dhe menaxhojmë mjedisin, pasi kushtëzon mënyrën e jetës dhe na bën të krijojmë përshtatje.

Në kuptimin e mjedisit natyror, elementet që e përbëjnë atë janë:

- Atmosfera, ajri dhe hapësira.
- Uji, sido që të jetë dhe çfarëdo gjendje të ketë.
- Çdo lloj toke si nëntoka, shtrati i detit, etj.
- E gjithë flora, qoftë malore, tokësore, detare, bregdetare, etj.
- E gjithë fauna në botë.
- Mikrofauna që ka qenë baktere, etj.

- Burimet e energjisë, si të rinovueshme ashtu edhe të pa rinovueshme
- Klima dhe të gjitha karakteristikat e saj.
- Burimet e nxehtësisë të të gjitha llojeve.
- Depozitat e shkëmbinjve, mineraleve, metaleve, argjilave, kripërave dhe çdo materiali që shërben.
- Çdo proces ekologjik në Tokë që ndodh natyrshëm si fotosinteza, krijimi i tokës, restaurimi i ujit, cikli i lëndëve ushqyese, etj.
- Të gjithë llojet e ekosistemeve që perbejnë planetin.
- Speciet njerëzore dhe të gjitha mënyrat në të cilat ne ndërhyjmë në këtë botë.

Për fat të keq, ndikimet në mjedis të aktiviteteve njerëzore kanë arritur një pikë ku shkaktojnë shqetësime serioze. Kjo ka sjellë zhdukjen e specieve shtazore dhe bimore, ndotjen e ujit, ajrit dhe tokës, zhvendosjen e popullatave të qenieve të gjalla, copëtimin dhe shkatërrimin e habitateve, etj.

Një shoqëri mjedisore e qëndrueshme duhet të mbrojë kapitalin natyror të rinovueshëm, të ulë interesin dhe ta

përdorë me zgjuarsiri kapitalin e parinovueshëm të burimeve natyrore. Është tashmë një koncept i pranuar që mjedisi kontribuon në përmirësimin e mirëqenies së shoqërisë dhe rritjen ekonomike përmes tri funksioneve bazë të tij:

- Sigurimit të lëndëve të para për proceset e aktiviteteve ekonomike;
- Funksionimit të tij si vend-depozitimi për mbetjet e çdo lloji, të prodhuara nga aktiviteti ekonomik dhe njerëzor; dhe
- Siguron përdorim të drejtpërdrejtë të tij për shoqërinë njerëzore.

Lidhja e ngushtë midis mjedisit, si burim bazë dhe mirëqenieje, është veçanërisht e vërtetë për vendet në zhvillim, të cilat, në kontrast me vendet e zhvilluara, varen kryesisht në burimet mjedisore të rinovueshme dhe në kapacitetin e vetë-rigjenerimit të mjedisit. Që këtu lind nevoja e zhvillimit të qëndrueshëm dhe e zgjidhjes së problemeve mjedisore, të cilat janë kryesisht të lidhura me ndikimin e aktivitetit njerëzor mbi burimet mjedisore. Këto marrin në përgjithësi formën e ndotjes, shterimit apo degradimit të ujërave, ajrit dhe tokës. Erozioni i tokës, kripëzimi dhe ndotja e ujërave, shkretëtirëzimi, shpyllëzimi dhe degradimi i bregdetit llogariten si dëmet dhe problemet më

të mëdha mjedisore në vende si Shqipëria.

1.2 Situata mbi ndotjen e mjedisit

1.2.1 Shkaqet e ndotjes mjedisore

Ndotja është një fenomen i cili duhet marrë seriozisht për shkak të efektit negativ që ka në elementët natyrorë si uji dhe ajri, të cilët janë një nevojë absolute për ekzistencën e jetës në tokë. Në të vërtetë, pa to, kafshët, njerëzit dhe bimët nuk do të mund të mbijetonin. Në këtë kuadër, ndotja mund të klasifikohet në disa lloje si ndotja e ajrit, e ujit dhe e tokës.

Derdhja e naftës shkakton ndotje mjedisore kur vaji derdhet në ujë. Nafta vret kafshët ujore, duke shkaktuar kështu dekompozim që do të çojë në ndotje të mëtejshme. Tymrat nga industritë gjithashtu shkaktojnë ndotje mjedisore pasi prodhojnë substanca që mund të kufizojnë furnizimin me oksigjen. Agrokimikatet gjithashtu ndotin mjedisin. Këto kimikate ndikojnë në aktivitetet respiratore të organizmave ujorë pasi përmbajnë metale të rënda. Erozioni i tokës është një tjetër faktor që mund të shkaktojë ndotje mjedisore. Nëpërmjet erozionit të tokës, llumi transportohet në ujra, duke i bërë ato të papastër për konsum njerëzor.

Për një identifikim më të detajuar të shkaqeve të ndotjes së mjedisit, renditen:

▪ Industritë

Industritë e kanë ndotur mjedisin, veçanërisht që nga fillimi i revolucionit industrial, kryesisht për shkak të rritjes së përdorimit të lëndëve djegëse fosile. Në shekullin XIX dhe për një pjesë të konsiderueshme të shekullit XX, qymyri është përdorur për t'i bërë makinat të punojnë më shpejt, duke zëvendësuar forcën njerëzore. Megjithatë ndotja nga industritë kryesisht shkakton ndotjen e ajrit, mund të ndodhë edhe ndotja e tokës dhe e ujit. Ky është veçanërisht rasti për industritë gjeneruese të energjisë, të tilla si impiantet që prodhojnë energji elektrike (ku mund të përfshihet një digë, një reaktor bërthamor ose ndonjë lloj tjetër centrali).

Gjithashtu, transportimi i kësaj energjie mund të jetë i dëmshëm për mjedisin. Mund të marrim si shembull transportin e benzinës përmes tubacioneve; nëse ka një rrjedhje në tubacion, automatikisht toka do të ndotet. Në të njëjtën kohë, nëse cisterna që transporton benzinë nga fabrika e saj e prodhimit në vendin ku do të konsumohet rrjedh, do të shkaktonte kontaminimin e ujit.

▪ Transporti

Që kur njerëzit filluan të mos përdornin më kafshët për të udhëtuar, niveli i ndotjes së mjedisit është rritur. Ngjashëm me industrinë, ndotja e shkaktuar nga transporti mund t'i atribuohet kryesisht lëndëve djegëse fosile. Në të vërtetë, njerëzit kaluan një periudhë të gjatë për të zëvendësuar karrocet e kuajve me makina, trena (të cilët, përpara elektricitetit, lëviznin nga qymyri) dhe aeroplanë. Ndërsa trafiku po rritet çdo ditë, ndotja gjithashtu pason këtë evolucion.

▪ Veprimtaritë bujqësore

Bujqësia është kryesisht përgjegjëse për ndotjen e ujit dhe tokës. Kjo si pasojë e përdorimit të shtuar të pesticideve, si dhe nga karakteri intensiv i prodhimit të tyre. Pothuajse të gjitha pesticidet janë bërë nga substanca kimike. Për më tepër, ndërsa bujqësia bëhet gjithnjë e më intensive për të ushqyer popullsinë botërore në rritje, më shumë mjedise dhe ekosisteme shkatërrohen për të krijuar hapësirë për të korrat.

▪ Aktivitete tregtare

Aktivitetet tregtare përfshijnë prodhimin dhe shkëmbimin e mallrave dhe shërbimeve. Për sa i përket mallrave, ndotja mund të shkaktohet nga ambalazhimi (që

shpesh përfshin përdorimin e plastikës, e cila është bërë nga lëndët djegëse fosile) ose transporti.

▪ Banesat/Ndërtimet

Së fundi, zonat e banuara kontribuojnë në nivelin e ndotjes. Së pari, për të qenë në gjendje për të ndërtuar shtëpi, mjedisi natyror duhet të shkatërrohet në një mënyrë ose në një tjetër. Kafshët e egra dhe bimët largohen dhe zëvendësohen nga ndërtimet. Meqenëse kërkon punën e industrive, vetë ndërtimi është gjithashtu një burim ndotjeje i mjedisit. Pas kësaj, kur njerëzit vendosen, ata do të prodhojnë mbetje çdo ditë, duke përfshirë një pjesë që nuk mund të përpunohet ende nga mjedisi pa asnjë dëm.

1.2.2 Efektet e ndotjes mjedisore

▪ Efektet e njerëzit

Efektet e ndotjes së mjedisit të njerëzit janë kryesisht fizike, por gjithashtu mund të kthehen në neuro-afeksione në terma afatgjatë. Problemet më të njohura për ne janë ato të frymëmarrjes, në formën e alergjive, astmës, acarimit të syve dhe kanaleve të hundës, apo forma të tjera të infeksioneve të frymëmarrjes. Veçanërisht, këto ndjenja të përhapura mund të vërehen kur ndotja e ajrit është e lartë në qytete,

ose për shembull kur moti bëhet i nxehtë.

Për më tepër, ndotja e mjedisit është provuar të jetë një faktor kryesor në zhvillimin e kancerit dhe sëmundjeve të tjera më të rralla që përfshijnë hepatitin, sëmundjet tifoide, diarrenë dhe çrregullimet hormonale.

▪ Efektet në kafshë

Ndotja prek kryesisht kafshët duke shkaktuar dëme në mjedisin e tyre të jetesës, duke e bërë atë toksik për ekzistencën e tyre. Shirat acid mund të ndryshojnë përbërjen e lumenjve dhe deteve, duke i bërë ato toksike për peshqit; një sasi thelbësore e ozonit në pjesët e poshtme të atmosferës mund të shkaktojë probleme në mushkëri për të gjitha kafshët. Azoti dhe fosfatet në ujë shkaktojnë rritjen e tepërt të algave toksike, duke parandaluar që format e tjera të jetës të ndjekin rrjedhën e tyre normale. Përfundimisht, ndotja e tokës shkakton dëm dhe, ndonjëherë, edhe shkatërrim të mikroorganizmave, të cilat mund të kenë efektin dramatik të vrasjes së shtresave të para të zinxhirit ushqimor.

▪ Efektet në bimë

Sa i përket bimësisë, bimët dhe veçanërisht pemët mund të shkatërrohen nga shirat acidë (dhe kjo do të ketë një ndikim negativ edhe te

kafshët, pasi mjedisi i tyre natyror do të modifikohet), ozoni në atmosferën e poshtme bllokon frymëmarrjen e bimëve dhe ndotësit e dëmshëm mund të absorbohen nga uji ose toka.

▪ Efektet në ekosistem

Me pak fjalë, ndotja e mjedisit, pothuajse ekskluzivisht e krijuar nga aktivitetet njerëzore, ka një efekt negativ në ekosistem, duke shkatërruar shtresat thelbësore të tij dhe duke shkaktuar një efekt edhe më negativ në shtresat e sipërme.

1.2.3 Treguesit e ndotjes mjedisore

▪ Biodiversiteti

Treguesi: Shkalla e zhdukjes së specieve dhe speciet e kërcënuara

Janë identifikuar rreth 16.000 specie të kërcënuara nga zhdukja. Pyjet me lagështi tropikale përmbajnë numrin më të madh të specieve të kërcënuara të ndjekura nga pyjet e thata, kullotat malore dhe shkurre të thata.

▪ Toka dhe dheu

Treguesi: Gjurma ekologjike (përdorimi i tokës dhe emetimet e dioksidit të karbonit (CO₂))

Treguesi: Ndryshimi i përdorimit të tokës

Nga viti 1987 – 2006, 130 giga hektarë kanë ndryshuar nga pyje në pyje, kullota dhe zona urbane.

Treguesi: Degradimi i tokës: Efikasiteti Neto i prodhimit primar dhe i përdorimit të shiut

Treguesi: Ndotja e tokës

- Uji i ëmbël

Treguesi global i gjurmës së ujit (jeshile, blu dhe gri)

Gjurma e përgjithshme globale e ujit blu (blu 1/3, jeshile 2/3)

Gjurma e ujit blu është 62% e kufirit planetar për ujërat e ëmbla, duke nënkuptuar se njerëzimi po vepron në mënyrë të sigurt brenda kufirit, megjithatë kjo është një mesatare globale, uji i shpërndarë në mënyrë shumë të pabarabartë në të gjithë globin dhe mungesa e ujit lokal.

Treguesi: Përcaktimi i specieve të ujërave të ëmbla

Që nga viti 1970, popullatat e specieve të ujërave të ëmbla ka ranë me 35%.

Treguesi: Lumenjtë e ndryshuar

60% ose 227 lumenjtë më të mëdhenj në botë janë mesatarisht të fragmentuar nga digat, devijimet dhe kanalet që çojnë në ndryshime të rënda në modelet e rrjedhës së lumenjve, shkarkimit dhe sedimentimit.

Treguesi: Lumenjtë rrjedhin të thatë

10% e lumenjve kryesorë të botës nuk arrijnë të arrijnë në det si rezultat i nxjerrjes së ujit.

Treguesi: Ndotja e ujit

- **Deti**

Treguesi: Rezervat e peshkut

75% e rezervave globale të peshkut janë të mbishfrytëzuara.

Treguesi: Temperatura e oqeanit

Rritja e temperaturës së ujit sipërfaqësor çon në frekuencë më të lartë të ngjarjeve të zbardhjes së koraleve, gjithashtu aktiviteti intensiv i cikloneve tropikale po rritet.

- **Pyjet**

Treguesi: Sipërfaqja pyjore

Sipërfaqja globale e pyjeve u tkurr me një normë vjetore prej 0,2 % në periudhën 1990-2005. Reduktimet më të mëdha ndodhën në Afrikë, Amerikën e Jugut dhe Karaibe.

Treguesi: Degradimi i pyjeve

33% e pyjeve janë pyje parësore, pjesa tjetër është e degraduar.

Treguesi: Popullatat e llojeve të pyjeve tropikale, të cilat janë në rënie.

- **Atmosfera**

Treguesi: Hollimi i ozonit

"Vrimat" më të mëdha ndodhën në vitet 2000, 2003 dhe 2006. Në gamën e

kimikateve industriale u zhvilluan për herë të parë në vitet 1920. Më 25 shtator 2006, ajo shtrihej mbi 29 milionë kilometra katrorë dhe humbja totale e ozonit ishte më e madhja e regjistruar.

Treguesi: Emetimet e GHG

Rritje 150% e metanit që nga shekulli XIX. Rritja nga 280 ppm në shekullin XVIII (para-industrial) në 380 ppm aktualisht.

Treguesi: Temperatura e Tokës

0,74 gradë Celsius që nga viti 1905

Treguesi: Ndotja e ajrit

Dy ndotës kryesorë (dioksidi i squfurit (SO_2) dhe oksidet e azotit (NO_x)) janë ulur nga viti 1990 në SHBA dhe Evropë. Emetimet në Azi dhe Amerikën Latine janë në rritje. Në Afrikë, dhe në Amerikën Latine dhe Karaibe, janë raportuar rritje të vogla. Rezultati kryesor është se emetimet globale të SO_2 dhe NO_x janë në rritje në lidhje me nivelin e vitit 1990.

Në shumë qytete të mëdha në vendet në zhvillim, përqendrimet e ndotjes së ajrit janë shumë të larta dhe ende shumë herë më të larta se udhëzimet e Organizatës Botërore të Shëndetësisë. Ka ndikime të rënda të ndotjes së ajrit në shëndetin e njeriut (rreth 2.4 milionë njerëz vdesin para kohe çdo vit), bujqësi (rendimentet në rënie të të

korrave me vlerë të vlerësuar 8 miliardë dollarë/vit), mjedis dhe ekosisteme (humbja e biodiversitetit përmes efekteve të eutrofikimit).

1.2.4 Arsyet kryesore të ndotjes së mjedisit në Shqipëri

Ndotja e ajrit të jashtëm është një përzierje e kimikateve, grimcave dhe materialeve biologjike që reagojnë me njëri-tjetrin për të formuar grimca të vogla të rrezikshme duke kontribuar në problemet e frymëmarrjes, sëmundjet kronike, rritjen e shtrimit në spital dhe vdekshmërinë e parakohshme.

Përqendrimi i grimcave (PM) është një tregues kyç i cilësisë së ajrit pasi është ndotësi më i zakonshëm i ajrit që ndikon në shëndetin afatshkurtër dhe afatgjatë. Dy madhësi të grimcave përdoren për të analizuar cilësinë e ajrit; grimcat e imëta me diametër më të vogël se $2,5 \mu\text{m}$ ose $\text{PM}_{2,5}$ dhe grimcat e trashë me diametër më të vogël se $10 \mu\text{m}$ ose PM_{10} . Grimcat $\text{PM}_{2,5}$ janë më shqetësuese sepse madhësia e tyre e vogël u lejon atyre të udhëtojnë më thellë në sistemin kardiopulmonar. Udhëzimet e Organizatës Botërore të Shëndetësisë për cilësinë e ajrit rekomandojnë që përqendrimet mesatare vjetore të $\text{PM}_{2,5}$ nuk duhet të kalojnë $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ dhe $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ për PM_{10} .

Në përputhje me këto udhëzime, cilësia e ajrit në Shqipëri konsiderohet mesatarisht e pasigurt. Të dhënat më të fundit tregojnë se përqendrimi mesatar vjetor i PM2.5 në vend është $18 \mu\text{g}/\text{m}^3$ që tejkalon maksimumin e rekomanduar prej $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Kontribuesit në cilësinë e dobët të ajrit në Shqipëri përfshijnë nxjerrjen e naftës dhe gazit, teknologjitë joefikase për ngrohjen e shtëpive, prodhimin e çimentos dhe rritjen e emetimeve të automjeteve. Të dhënat e disponueshme tregojnë se Tirana, Elbasani dhe Korça kanë vazhdimisht nivele të larta të ndotjes së ajrit.

Disa çështje kritike ku duhen adresuar përpjekje shtesë.

Monitorimi i vazhdueshëm i gjendjes së pyjeve: Shqipëria konsiderohet një vend me diversitet të lartë habitatesh dhe specimesh pyjore. 40 habitate janë identifikuar si të rralla dhe të rrezikuara me numrin e specieve të rrezikuara që i afrohet 320. Gjatë dy dekadave të fundit sipërfaqja totale pyjore është ulur me 1.4%. Kjo është për shkak të ndryshimit të kategorive të përdorimit të tokës në zonat pyjore. Ajo lidhet drejtpërdrejt me transformimin dhe modifikimin e tokave pyjore. Këto janë problemet themelore të shkaktuara nga prerjet e paligjshme, lëvizjet demografike, rritja e kërkesës për dru dhe energji,

përdorimi i tepërt i burimeve pyjore, etj.

Menaxhimi i mbetjeve në Shqipëri:

Përgjegjësia për menaxhimin e mbetjeve kryesisht i takon njësive të qeverisjes vendore, por veçanërisht në zonat rurale pjesë të konsiderueshme të popullsisë nuk kanë as akses në shërbimin e mbledhjes së mbetjeve. Çështja e mbetjeve është konsideruar si një ndër gjashtë prioritetet e qeverisë, duke i dhënë rëndësi të madhe trajtimit dhe depozitimit fundor të tyre dhe duke vlerësuar që çdo njësi e vetëqeverisjes vendore të ketë një vend të licencuar dhe me parametrat mjedisorë për të depozituar mbetjet përkatëse. Synimi është të kalohet nga modeli i ekonomisë lineare në atë të ekonomisë qarkulluese. Në 2020 është miratuar dokumenti i politikave strategjike si dokument kryesor planifikues në fushën e menaxhimit të mbetjeve bashkiake, jobashkiake dhe të rrezikshme në Shqipëri dhe mbulon periudhën kohore 2020–2035.

Në lidhje me zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe në Komunikimin e Dytë Kombëtar për Shqipërinë, u theksua se deri në vitin 2025, ulja e emetimeve me skenar të pakësimit do të arrijë në 48%. Masat zbutëse të propozuara në SND përfshijnë të gjithë sektorët kryesorë si industria, energjia, shërbimet, transporti, bujqësia etj.

Vitet e fundit ka pasur një përmirësim në cilësinë e ujërave bregdetare. Kjo për shkak të investimeve të bëra në infrastrukturën e trajtimit të ujërave të zeza. Deri para disa vitesh burimi kryesor i ndotjes së ujërave bregdetare ka qenë shkarkimi i ujërave të zeza të patrajuara. Megjithatë, investimet e bëra në disa nga qytetet kryesore kanë ndryshuar ndjeshëm cilësinë e ujit të banjës.

1.3 Nevoja për adresimin e problematikave mjedisore

Individët ndikojnë në mjedis në mënyra të ndryshme duke përfshirë emetimin e ndotjes në tokë, ajër dhe ujë, përdorimin e burimeve natyrore, konsumin e energjisë dhe mbetjet. Shoqëria ka detyrimin moral për të mbrojtur mjedisin dhe për të promovuar zhvillimin e qëndrueshëm të planetit për brezat e ardhshëm. Degradimi i mjedisit është i dëmshëm dhe po rrezikon shëndetin dhe sigurinë afatgjatë të kafshëve, bimëve dhe njerëzve. Në këtë kontekst, është e rëndësishme që të adresohen problematikat mjedisore dhe të merren masa për të mbrojtur planetin, duke shpresuar që të zhbëhen edhe disa nga dëmet e shkaktuara tashmë nga aktiviteti njerëzor.

Më poshtë renditen 8 problematikat dhe zgjidhjet mjedisore që mund të adresohen në ditët e sotme.

▪ Ndryshimet klimatike

Konsideruar kryesisht si kriza mjedisore më urgjente dhe me ndikim bashkëkohor nga shkencëtarët dhe ekspertët e tjerë, ndryshimi klimatik është sfida e profilit më të lartë me të cilën përballlet bota sot. Për vite me radhë, figura publike si Al Gore dhe Greta Thunberg kanë dhënë alarmin në lidhje me përqendrimet në rritje të dioksidit të karbonit në atmosferë, për të cilat ekspertët kanë frikë se mund të çojë në një rritje të vazhdueshme të temperaturave globale në shekujt e ardhshëm. Sipas Universitetit Georgetown, shkencëtarët parashikojnë se nëse rritja e emetimeve të gazrave serrë vazhdon pa u ndalur, temperaturat do të rriten deri në 10 gradë Fahrenheit deri në fund të këtij shekulli. Universiteti Georgetown (2022) gjithashtu ka vënë në dukje se pesë vitet më të ngrohta të regjistruara kanë ndodhur në dekadën e fundit.

Për fat të keq, rruga përpara për ndryshimin klimatik nuk është e lehtë të përshkruhet. Në vitin 2019, Sekretari i Përgjithshëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara (OKB), António Guterres deklaroi, “Ne kemi nevojë për më shumë plane konkrete, më shumë ambicie nga më shumë vende dhe më shumë biznese. Ne kemi nevojë që të gjitha institucionet

financiare, publike dhe private, të zgjedhin njëherë e përgjithmonë ekonominë e gjelbër.” Fatkeqësisht, jo të gjitha kombet e kanë pranuar këtë mënyrë të menduari. Për shembull, Carbon Brief vuri në dukje se Kina ka qenë rregullisht përgjegjëse për një të dhjetën e të gjitha ndryshimeve klimatike të shkaktuara nga njerëzit.

▪ Përdorimi i burimeve natyrore

Një nga problemet kryesore mjedisore me të cilat përballet bota është sfida e përdorimit të burimeve natyrore. Pothuajse i gjithë aktiviteti ekonomik lidhet me përdorimin e burimeve natyrore dhe shumë aktivistë mjedisorë dënojnë jo vetëm shfrytëzimin e shpejtë të inputeve të ndryshme, por edhe hendekun në rritje midis të pasurve dhe atyre më pak të avantazhuar. Për shembull, përdorimi i ujit nga një komunitet mund të kërcënojë ekzistencën e një tjetri dhe madje të ndryshojë përgjithmonë vetë natyrën.

Menaxhimi i kësaj sfide do të kërkojë një planifikim paraprak dhe duke marrë parasysh ndikimin mjedisor. Sipas Programit të Mjedisit të Kombeve të Bashkuara (United Nations, 2022), ne po përballemi me një zgjedhje historike për mënyrën se si i përdorim burimet dhe raporti përfshin potencialin e inovacionit, rimendimin e rritjes ekonomike dhe rolin e qyteteve

në ndërtimin e ekonomive më efikase në burime.

▪ Prodhimi i mbeturinave

Prodhimi dhe menaxhimi i mbetjeve është një pikë kyçe që nxjerr në pah artikujt e shumtë të çështjeve mjedisore. Pamjet dramatike të rrugëve ujore të mbytura nga mbeturinat dhe pjesëve gjigante lundruese të mbeturinave oqeanike kanë nxjerrë në pah rreziqet e plastikës së hedhur në mënyrë jo të duhur. Në mënyrë të ngjashme, mbetjet elektronike përfaqësojnë një rrezik mjedisor dhe një mundësi të humbur duke pasur parasysh vlerën e qenësishme të kompjuterëve, pajisjeve periferike, telefonave celularë dhe pajisjeve të tjera elektronike që hidhen në vend që të riciklohen. Në fakt, Agjensia e Mbrojtjes Mjedisore të Shteteve të Bashkuara (EPA, 2022) deklaroi se vetëm rreth një e katërta e të gjitha mbetjeve elektronike riciklohen.

Mbetjet ushqimore përbëjnë gjithashtu një sfidë më vete. Jo vetëm që konsumatorët në vendet e zhvilluara hedhin sasi të mëdha ushqimi për shkak të pamjes së tyre, por edhe humbje të konsiderueshme ndodhin në fillim të ciklit të rritjes. Oerke, E.C. (2005) vëren se, mes të mbjellave, humbja totale e mundshme globale për shkak të dëmtuesve varion nga rreth

50% në grurë e deri në më shumë se 80% në prodhimin e pambukut. Përgjigjet vlerësohen si humbje prej 26-29% për sojën, grurin dhe pambukun, dhe 31%, 37% dhe 40% përkatësisht për misrin, orizin dhe patatet, respektivisht. Nevoja për masa miqësore me mjedisin kundër dëmtuesve është më e rëndësishme se kurrë për të shmangur stresin e mëtejshëm të planetit.

▪ Ndotja e ujit

Toka është quajtur Planeti Blu për shkak të përhapjes së ujit në sipërfaqen e saj, por shumë më pak nga ai lëng është i pijshëm sesa mund të mendojë vëzhguesi i rastësishëm. Sipas Federatës Botërore të Kafshëve të Egra, vetëm 3% e ujit në botë është ujë i pijshëm dhe dy të tretat e tij janë të ngulitura në akullnajat e ngrira, thënë ndryshe të padisponueshme për përdorim. Si rezultat, rreth 1.1 miliardë njerëz në mbarë botën nuk kanë akses në ujë dhe gjithsej 2.7 miliardë vuajnë mungesën e ujit për të paktën një muaj të vitit (World Life, 2022).

Për të vazhduar, ndotja e ujit vë në rrezik furnizimin me ujë të pijshëm. Raporti i Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin Botëror të Ujit (2017) zbuloi se, në nivel global, ka të ngjarë që mbi 80% e ujërave të zeza të lëshohen në mjedis pa trajtim adekuat. Shkarkimet e shtuara të ujërave të zeza të trajtuara

në mënyrë joadekuate po kontribuojnë në degradimin e mëtejshëm të cilësisë së ujit në ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore. Meqenëse ndotja e ujit ndikon në mënyrë kritike disponueshmërinë e ujit, ai duhet të menaxhohet siç duhet në mënyrë që të zbuten ndikimet e mungesës në rritje të ujit.

▪ Shpyllëzimi

Të dhënat nga NASA (2022) tregojnë se pyjet mbulojnë gati një të tretën e masës tokësore të botës dhe ato luajnë një rol tepër të rëndësishëm në mjedisin më të gjerë. Për shembull, pyjet:

- Largojnë dioksidin e karbonit nga ajri;
- Parandalojnë erozionin;
- Mbrojnë nga përmbytjet;
- Inkurajojnë biodiversitetin;
- Sigurojnë lëndë druri dhe burime të tjera të ngjashme.

Fatkeqësisht, vendet në zhvillim shumë shpesh përdorin praktika të tilla si pastrimi me prerje dhe djegia dhe dështojnë për t'u kujdesur për tokën më pas, gjë që përjetësohet me një rreth vicioz që kërkon pastrimin e akoma më shumë pemëve.

▪ Mbipeshkimi

Ndërsa peshkimi mbështet popullatat njerëzore në të gjithë globin dhe nuk është në thelb i dëmshëm për botën më

të gjerë, praktikat e varfëra të peshkimit mund të shkaktojnë dëm të qëndrueshëm. Kur peshkohen më shumë peshq sesa mund të prodhojnë popullatat aktuale, zhvillohet një deficit. Nëse këto deficite vazhdojnë të pandërprera, peshkimi mund të bëhet ekonomikisht i paqëndrueshëm, i rrezikuar dhe madje edhe i zhdukur.

Ndonjëherë kjo nuk ndodh për shkak të synimeve specifike ndaj një speciejë, por për shkak të kapjeve të rastësishme dhe të paqëllimshme. Përveç eliminimit të subvencioneve të dëmshme, vendosja e metodave teknologjikisht të avancuara të peshkimit, të drejtat e peshkimit dhe edukimi publik mund të mbrojnë peshkimin në rrezik.

▪ Acidifikimi i oqeanit

Pak janë të vetëdijshëm se oqeani thith pothuajse një të tretën e dioksidit të karbonit të lëshuar në botë. Edhe më pak e dinë se rritja e emetimeve të karbonit mund të ndikojë gjithashtu në cilësinë e ujit, duke ndryshuar pH-në e vetë oqeanit. Administrata Kombëtare Shteteve të Bashkuara e Oqeanit dhe Atmosferës (NOAA, 2022) ka vënë në dukje se 200 vitet e fundit ka ndoshtur përafërsisht një rritje prej 30% të aciditetit (të oqeanit), gjë që ndikon drejtpërdrejt në të ashtuquajturat

krijesa "ndërtimi i guaskës". Studimet kanë lidhur zbardhjen e shkëmbinjve, vdekjen e shkëmbinjve, vdekjen e molusqeve dhe shqetësimin e ekosistemit me këtë acidifikimi në rritje.

▪ Ndotja e ajrit

Organizata Botërore e Shëndetësisë e përkufizon ndotjen e ajrit si "grimca të imta në ajrin e ndotur që depërtojnë thellë në mushkëri dhe sistemin kardiovaskular, duke shkaktuar sëmundje që përfshijnë goditjet në tru, sëmundje të zemrës, kancer të mushkërive, sëmundje kronike obstruktive pulmonare dhe infeksione të frymëmarrjes. Industria, transporti, termocentralet e qymyrit dhe përdorimi i lëndëve djegëse të ngurta shtëpiake janë kontribuesit kryesorë në ndotjen e ajrit. Ashtu si shumë rreziqe mjedisore, ndotja e ajrit nuk ndikon në çdo cep të botës njësoj. Organizata Botërore e Shëndetësisë (WHO, 2022) raporton se, vetëm në rajonin e Paqësorit Perëndimor, rreth 2.2 milionë njerëz vdesin çdo vit nga ndotja e ajrit.

Vendet më të gjelbërta në Tokë

Të 180 vendet e globit, nga Shqipëria në Zimbabve, janë vlerësuar sipas Indeksit të Performancës Mjedisore 2020 (EPI) në 32 tregues kryesorë të qëndrueshmërisë, duke vlerësuar secalin prej vendeve me një shkallë rritëse nga 0 deri në 100 pikë. Rezultatet EPI u bazuan në të dhënat më të fundit për treguesit kritikë si cilësia e ajrit dhe ujit, menaxhimi i mbetjeve, emetimet e CO2 dhe faktorë të tjerë të shëndetit publik. Sipas studiuesve, gjetjet tregojnë për "shëndetin mjedisor dhe vitalitetin e ekosistemit" të një vendi.

Sipas këtij raporti, në të cilin renditen kombet e botës çdo dy vjet lidhur me performancën mjedisore, 10 vendet më të gjelbra, me ajër të pastër dhe të ndërgjegjshëm për klimën në botë janë të gjitha në Evropë. Në krye të listës 10-vendëshe është Danimarka, e ndjekur nga Luksemburgu, Zvicra, Mbretëria e Bashkuar, Franca, Austria, Finlanda, Suedia, Norvegjia dhe Gjermania. 15 vendet kryesore që janë cilësuar si më të gjelbër në vitin 2020 renditen si më poshtë:

1. Danimarka

Danimarka është vendi më i gjelbër në botë, me një rezultat të përgjithshëm prej 82.50. Ajo gjithashtu renditet e para me 100 pikë në kategorinë e burimeve ujore dhe trajtimin e ujërave të zeza dhe gjithashtu mban pozicionin e parë në vitalitetin e ekosistemeve.

Danimarka është e njohur për politikat e saj efikase të emetimit të gazeve serrë dhe përpjekjet e saj për të parandaluar ndryshimet klimatike. Vendi shquhet për rezultatet e tij në kategorinë e biodiversitetit dhe habitatit e cilësinë e ajrit. Qeveria dhe struktura shoqërore shumë progresive e Danimarkës krijojnë lëvizshmëri të jashtëzakonshme sociale.

2. Luksemburgu

Pavarësisht rritjes së popullsisë dhe Produktin e Brendshëm Bruto (PBB), Luksemburgu është vendi i dytë më i gjelbër falë përparimit të tij në shkëputjen e presioneve mjedisore nga rritja e tij.

Luksemburgu është vendi më i vogël dhe më i pasur për frymë në Bashkimin Evropian, dhe qytetarët e tij gëzojnë një standard të lartë jetese. Rezultati i përgjithshëm i EPI i Luksemburgut është 82.3, dhe renditet i dyti në vitalitetin e ekosistemit dhe i gjashti për burimet ujore dhe trajtimin e ujërave të zeza me një rezultat prej 98.5. Kështjellat dhe kishat mbulojnë pyjet dhe kodrat e vendit.

3. Zvicra

Zvicra është vendi i tretë më i gjelbër në botë në vitin 2020, me një indeks të mbrojtjes së mjedisit prej 81.5. Ajo ka marrë masa të ndryshme për të siguruar që mjedisi të mbahet i pastër dhe, në të njëjtën kohë, i qëndrueshëm.

Ngritja e parkut alpin është një nga hapat e ndërmarrë. Gjithashtu, vendi është fokusuar në prodhimin e burimeve duke përdorur energjinë e rinovueshme, një lëvizje që promovon një ekonomi të gjelbër.

Zvicra gjatë viteve ka nxjerrë ligje që kanë lejuar zhvillimin e tokave bujqësore dhe parandalimin e përdorimit të tyre për zgjerimin infrastrukturor. Këto kontribute nga vendi kanë lejuar që ai të jetë i gjelbër pasi mjedisi natyror është mbajtur i sigurt. Ajri i pastër, liqenet e bukur dhe malet kanë qenë veçori të dukshme që e bëjnë atë të spikatur.

4. Mbretëria e Bashkuar

Mbretëria e Bashkuar ka një rezultat të përgjithshëm EPI prej 81.3 dhe konsiderohet të jetë vendi i katërt më i gjelbër në botë. Mbretëria e Bashkuar është një komb shumë i zhvilluar që ushtron ndikim të konsiderueshëm ndërkombëtar ekonomik, politik, shkencor dhe kulturor.

Mbretëria e Bashkuar renditet e gjashta për burimet ujore dhe trajtimin e ujërave të zeza me një rezultat prej 98.5. Aktualisht në Mbretërinë e Bashkuar ka gati 9 mijë turbina me erë, të cilat e furnizojnë vendin me energji të qëndrueshme dhe të pastër.

5. Franca

Kontributi i Nicholas Sarkozy luajti një rol të madh për ta bërë Francën vendin e 5-të më të gjelbër në botë. Ai zbatoi legjislacionin që e bëri të detyrueshme për të gjithë Francën pjesëmarrjen në bërjen e vendit miqësor ndaj mjedisit dhe ruajtjen e energjisë.

Franca ka një Indeks të Mbrojtjes së Mjedisit prej 80. Ajo është e pajisur me terrene shumë pjellore dhe është një nga eksportuesit kryesorë të ushqimit, vecanerisht të verës, kjo edhe falë fushave të rrushit që ka. Vendi ka më pak industri në krahasim me vendet e tjera dhe kjo ka ndihmuar në uljen e ndotjes së ajrit. Me kalimin e viteve, Franca ka punuar për deindustrializimin - një lëvizje që ka parë përmirësimin e gjendjes mjedisore të vendit pasi ndotja e ujit është ulur ndjeshëm.

Për më tepër, Franca është zotuar të ndryshojë përdorimin e burimeve dhe metodat e prodhimit për të ruajtur mjedisin.

6. Austria

Austria ka një Indeks të Performancës Mjedisore prej 79.6 duke arritur në vendin e gjashtë. Ajo e arrin këtë Indeks duke u përpjekur pa pushim për të ruajtur kushtet natyrore të mjedisit të saj. Ndër veprimet kryesore të ndërmarra nga Austria është vendosja e mbrojtjes së mjedisit në axhendën e saj të politikave sociale dhe ekonomike.

Austria gjithashtu ka punuar shumë në sektorë të tillë si menaxhimi i mbetjeve dhe kimikatet, si dhe ndotja e ajrit për të parandaluar që ndotës të tillë të shkatërrojnë mjedisin. Më tej, Austria ka përfshirë njohuritë ekologjike në bujqësinë e saj për të parandaluar ndotjen. Kjo është theksuar nga kufizimi i përdorimit të pesticideve. Ajo gjithashtu ka marrë masa për të mbrojtur pyjet e saj dhe për të zvogëluar shpyllëzimin. Të gjitha këto kanë kontribuar për ta bërë atë një nga vendet më të gjelbërta në botë.

7. Finlanda

Finlanda është vendi i shtatë më i gjelbër në botë për vitin 2020, me një rezultat prej 78.9. Në vitet '80, Finlanda ishte e njohur për rezultatet e saj të larta të emetimit të azotit dhe aktivitete të tjera që shkatërrojnë mjedisin. Ajo shënoi 100 nota perfekte për cilësinë e përgjithshme të ajrit, ekspozimin ndaj PM2.5 në kategorinë e cilësisë së ajrit dhe burimeve ujore.

Megjithatë, me kalimin e viteve, janë vërejtur përmirësime ndërsa vendi përpiqet të rivendosë mjedisin e tij në gjendjen e tij origjinale.

Organi përgjegjës për mjedisin në Finlandë ka punuar shumë për të siguruar që gazrat serrë të mos prodhohen dhe që qytetarët në vend të përdorin burime të rinovueshme të energjisë për prodhim. Fuqia e erës është përdorur shumë. Sipas Indeksit vjetor të Performancës Mjedisore të Universitetit Yale, Finlanda ka planifikuar që më shumë se gjysma e energjisë elektrike të vije nga burime të rinovueshme të energjisë.

8. Suedia

Suedia është e teta ndër vendet më të gjelbërta në botë, me një Indeks të Mbrojtjes së Mjedisit prej 78.7. Vendi planifikon të zhdukë përdorimin e lëndëve djegëse fosile për të parandaluar ndotjen e mjedisit. Ajo shënoi 100 nota perfekte për ekspozimin PM2.5 në kategorinë e cilësisë së ajrit dhe kategorisë së burimeve ujore. Për më tepër, ata kanë përqafuar përdorimin e energjisë së rinovueshme që është miqësore me mjedisin për të mbajtur mjedisin natyror dhe të sigurt nga ndotja. Përdorimi i energjisë së rinovueshme kontribuon shumë në reduktimin e karbonit në ajër, pra

mundëson një mjedis më të pastër dhe më të sigurt. Veprimi më i dukshëm është partneriteti midis Suedisë dhe vendeve fqinje, veçanërisht duke marrë përgjegjësinë për të mbrojtur Detin Baltik dhe mbrojtjen e ekosistemit.

Organi i qeverisjes mjedisore në Suedi është ndër më të shëndetshmit, dhe kjo ka kontribuar në faktin se Suedia është mbajtur e gjelbër.

9. Norvegjia

Norvegjia është një nga vendet në Evropë që ka një mjedis shumë të gjelbër me një Indeks të Mbrojtjes së Mjedisit prej 77.7. Vendi është kujdesur që objektet e tij rezidenciale dhe tregtare të mos çlirojnë asnjë gaz serrë në mjedis.

Norvegjia shënoi 100-ta perfekte për ekspozimin ndaj PM2.5 në kategorinë e cilësisë së ajrit. Ashtu si vendet e tjera, Norvegjia është siguruar që i gjithë vendi të përdorë burime ekologjike dhe të rinovueshme të energjisë për të ulur shkallën e ndotjes dhe prodhimin e karbonit.

Norvegjia ka vendosur strategji të zhvillimit të qëndrueshëm dhe ligje mjedisore që supozohet se do të ndihmojnë në realizimin e një vendi neutral ndaj karbonit deri në vitin 2030.

Më interesantja është se Norvegjia kultivon një marrëdhënie me natyrën. Fëmijët që në moshë të re mësohen se si të jetojnë së bashku me natyrën dhe të mbrojnë mjedisin. Përveç kësaj, Norvegjia përdor njohuritë ekologjike për të mbajtur mjedisin e saj të pastër dhe të sigurt.

10. Gjermania

Gjermania është vendi i 10-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 77.2. Një e treta e këtij vendi të madh evropian është pyll. Nga ana kulturore, Gjermania ka nxjerrë disa nga figurat kryesore botërore në shkencat natyrore dhe shoqërore, si dhe në art. Mjedisi i tij i qëndrueshëm përfshin kështjella, fshatra, shtigje biçikletash dhe pyje me pisha të gjelbra në bollëk dhe, natyrisht, "pyje të magjepsur".

11. Holanda

Holanda është vendi i 11-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 75.3. Ajo gjithashtu renditet e para me 100 pikë në kategorinë e burimeve ujore dhe trajtimit të ujërave të zeza. Holanda është një ultësirë bregdetare me mullinj me erë. Ky vend i zhvilluar me të ardhura të larta është një nga eksportuesit kryesorë në botë të bujqësisë, një industri që është bërë kryesisht e mekanizuar.

12. Japonia

Japonia është vendi i 12-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 75.1. Japonia është një nga vendet më të arsimuara dhe më të avancuara teknikisht në botë. Ndërsa pjesa më e madhe e Japonisë është e mbuluar nga male dhe zona shumë të pyllëzuara, njerëzit e vendit udhëheqin një mënyrë jetese të qartë urbane. Sot vendi ndërthur traditat e tij të lashta me aspekte të jetës perëndimore për aq kohë sa është ndikuar kulturalisht nga fqinjët e tij.

13. Australia

Australia është vendi i 13-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 74.9. Australia shënoi 100 nota perfekte për ekspozimin PM2.5 nën kategorinë e cilësisë së ajrit dhe shënoi 98.2 për cilësinë e përgjithshme të ajrit.

Australianët mbeten veçanërisht të shqetësuar për çështjet mjedisore, sipas sondazhit dhe të dhënave të qeverisë. Vendi ka ratifikuar Protokollin e Kiotos, traktatin e Kombeve të Bashkuara që u bën thirrje kombeve të reduktojnë emetimet e gazrave serrë.

14. Spanja

Spanja është vendi i 14-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 74.3. Mbretëria e Spanjës ka më shumë rrugë me pemë se shumica e qyteteve të tjera evropiane: aktualisht, mbi 160 mijë pemë të 150 llojeve të ndryshme rreshtohen në rrugët e Barcelonës.

"Plani i Infrastrukturës së Gjelbër dhe Biodiversitetit të Barcelonës 2020", rendit mbi 70 projekte dhe veprime me synime të tilla si ofrimi i shërbimeve mjedisore dhe sociale, futja e natyrës në qytet, rritja e biodiversitetit duke përfshirë detin me ekokopshtin, ruajtjen e habitatit (shkëmbinj nënujorë artificialë). Ruajtja e specieve rrit lidhjen midis Infrastrukturës së Gjelbër të copëtuar dhe e bën qytetin më elastik.

15. Belgjika

Belgjika është vendi i 15-të më i gjelbër me një rezultat EPI prej 73.3. Në Belgjikë, shumë zhvillime eko-inovative janë shoqëruar me sektorin e saj të mirë-formuar të kimisë dhe rritjen e ekonomisë së bazuar në bio, dhe në veçanti, me menaxhimin e metaleve dhe ndërtimin e qëndrueshëm.

Ndër shtytësit kryesorë të eko-inovacionit, më të rëndësishmit janë përpjekjet e inovacionit drejt një ekonomie më qarkulluese për sektorë si ai i ndërtimit, përveç

nismave të udhëhequra nga organizata që promovojnë sjelljet ose infrastrukturën me zero mbetje që njerëzit të inovojnë së bashku.

1.4 Strategjitë e mundshme të qëndrueshmërisë mjedisore

Pandemia e COVID-19 ka shkaktuar një përgjigje globale dhe na bën të bashkuar për të fituar kundër virusit. Në mënyrë të ngjashme, për të mbrojtur këtë glob, shtëpinë e qenieve njerëzore, përpjekjet e bashkuara të vendeve duhet të jenë të domosdoshme (Somani et al, 2020, sikurse cituar nga Rume dhe Islam, 2020). Pra, është koha për të bërë një strategji të duhur për përfitim afatgjatë, si dhe për menaxhim të qëndrueshëm mjedisor. Rume dhe Islam (2020) propozojnë disa strategji të mundshme për qëndrueshmërinë mjedisore globale.

- **Industrializimi i qëndrueshëm**
Industrializimi është vendimtar për rritjen ekonomike; megjithatë, është koha për të menduar për qëndrueshmërinë. Për industrializim të qëndrueshëm, është thelbësore kalimi në industri me më pak energji intensive, përdorim të karburanteve dhe teknologjive më të pastra dhe politikave të forta efikase të energjisë (Pan, 2016). Për më tepër, industrinë duhet të ndërtohen në disa zona specifike, duke pasur parasysh se mbetjet nga njëra industri mund të përdoren si lëndë e parë e tjetrës (Hysa et al., 2020). Pas një periudhe të caktuar, zonat

industriale duhet të ishin mbyllur në mënyrë rrethore për të reduktuar emetimet pa penguar ekonominë kombëtare. Përsëri, industrinë veçanërisht të veshjeve të gatshme (RMG) dhe të tjerat ku punojnë një numër i madh njerëzish, distanca e duhur dhe mjedisi higjienik duhet të ruhen për të reduktuar përhapjen e çdo sëmundje ngjitëse infektive.

- **Përdorimi i transportit të gjelbër dhe publik**

Për të reduktuar emetimet, është e nevojshme të inkurajohen njerëzit të përdorin transportin publik, më tepër automjetet private. Përveç kësaj, njerëzit duhet të inkurajojnë përdorimin e biçikletës në një distancë të shkurtër dhe sistemi publik i ndarjes së biçikletave (PBS) (si Kina) duhet të jetë i disponueshëm për përdorim masiv, i cili nuk është vetëm miqësor ndaj mjedisit, por edhe i dobishëm për shëndetin.

- **Përdorimi i energjisë së rinovueshme**

Përdorimi i energjisë së rinovueshme mund të ulë kërkesën për lëndë djegëse fosile si qymyri, nafta dhe gazi natyror, të cilat mund të luajnë një rol të rëndësishëm në reduktimin e emetimeve të gazeve serrë (Ellabban et al., 2014; CCAC, 2019). Për shkak të pandemisë

COVID-19, kërkesa globale për energji është reduktuar, gjë që rezulton në reduktimin e emetimeve dhe rritjen e cilësisë së ajrit të ambientit në shumë zona (Somani et al., 2020; Zambrano-Monserrate et al., 2020). Por, për të ruajtur nevojat ditore dhe rritjen ekonomike globale, nuk është e mundur të shkurtohet kërkesa për energji si një situatë pandemie. Prandaj, përdorimi i burimeve të rinovueshme të energjisë si dielli, era, hidrocentralet, nxehtësia gjeotermale dhe biomasa mund të plotësojnë kërkesën për energji dhe të reduktojnë emetimin e gazeve serrë (Ellabban et al., 2014).

- ***Trajtimi dhe ripërdorimi i ujërave të zeza***

Për të kontrolluar sfidat e ndotjes së ujit, ujërat e zeza industriale dhe komunale duhet të trajtohen siç duhet përpara shkarkimit. Përveç kësaj, ripërdorimi i ujërave të zeza të trajtuara në procese joproduhuese si pastrimi i rrugëve mund të zvogëlojë barrën e tërheqjes së tepërt të ujit.

- ***Riciklimi dhe ripërdorimi i mbetjeve***

Për të reduktuar barrën e mbetjeve dhe ndotjen e mjedisit, si mbetjet industriale ashtu edhe ato komunale duhet të riciklohen dhe ripërdoren. Prandaj, ekonomia

qarkulluese ose sistemet e qarkullimit duhet të zbatohen në procesin e prodhimit për të minimizuar përdorimin e lëndëve të para dhe gjenerimin e mbetjeve (Hysa et al., 2020). Për më tepër, mbetjet mjekësore të rrezikshme dhe infektive duhet të menaxhohen siç duhet duke ndjekur udhëzimet (WHO, 2020). Tani është e qartë se shumica e njerëzve (veçanërisht në vendet në zhvillim) kanë mungesë njohurish në lidhje me çështjet e ndarjes dhe deponimit të mbetjeve (Rahman et al., 2020). Pra, qeveria duhet të zbatojë një fushatë të gjerë ndërgjegjësimi përmes mjeteve të ndryshme masive, në lidhje me ndarjen e duhur, trajtimin dhe mënyrat e depozitimit të mbetjeve.

- ***Restaurimi ekologjik dhe ekoturizmi***

Për restaurimin ekologjik, pikat turistike duhet të mbyllen periodikisht pas një periudhe të caktuar. Për më tepër, praktika e ekoturizmit duhet të forcohet për të promovuar jetesën e qëndrueshme, ruajtjen e kulturës dhe ruajtjen e biodiversitetit (Islam dhe Bhuiyan, 2018).

- ***Ndryshimi i sjelljes në jetën e përditshme***

Për të reduktuar gjurmën e karbonit dhe emetimin global të karbonit, është e nevojshme të ndryshohet

sjellja në jetën tonë të përditshme dhe konsumi optimal ose burimet si për shembull të shmanget ushqimi i përpunuar dhe të rritet konsumi i ushqimeve të rritura në vend, të bëhen komposto nga mbeturinat e ushqimit, të fiken apo shkëputen pajisjet elektronike kur nuk përdoren dhe të përdoren biçikletat në vend të makinave për distanca të shkurtra.

- ***Bashkëpunimi ndërkombëtar***
Për të përmbushur qëllimet e qëndrueshme mjedisore dhe mbrojtjen e burimeve mjedisore

globale, të tilla si klima globale dhe diversiteti biologjik, përpjekjet e kombinuara ndërkombëtare janë thelbësore (ICIMOD, 2020). Prandaj, autoriteti përgjegjës ndërkombëtar si Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin (OKB-ja për Mjedisin) duhet të marrë një rol efektiv për të përgatitur politika të orientuara nga koha, për të rregulluar konventat ndërkombëtare dhe për të koordinuar liderët globalë për zbatimin e duhur

20+ Zgjidhje të mrekullueshme për ndotjen e mjedisit

Sipas Conserve Energy Future (2022), pjesëmarrës në Programin e Bashkëpunëtorëve të Shërbimeve Amazon, ndotja e mjedisit ka ekzistuar me shekuj, por filloi të jetë e rëndësishme vetëm pas revolucionit industrial në shekullin XIX. Me qëllim reduktimin apo parandalimin e ndotjes së mjedisit, në këtë seksion sygjerohen disa zgjidhje për ndotjen e mjedisit.

1. Planifikimi mjedisor duhet të konsiderohet si një gur bazë për planifikimin e zhvillimit të qëndrueshëm. Prandaj, para fillimit të ndonjë projekti, duhet të kryhet një studim për të vlerësuar ndikimet mjedisore.
2. Kalimi në transport miqësor ndaj mjedisit, si automjetet elektrike dhe automjetet me hidrogjen dhe promovimi i lëvizshmërisë së përbashkët (d.m.th., bashkimi i makinave dhe transporti publik) mund të reduktojë ndjeshëm ndotjen e ajrit. Bota po punon për reduktimin e emetimit të gazrave të rrezikshëm nga automjetet që shkaktojnë ndotje të ajrit vazhdimisht në mënyra të ndryshme si kontrolli i emetimeve të makinave, automjetet elektrike dhe hibride dhe sistemet e transportit publik, dhe në të ardhmen, ne mund të arrijmë të reduktojmë thellësisht emetimet.
3. Zgjidhjet bazë për ndotjen e ajrit duhet të përfshijnë largimin nga lëndët djegëse fosile, zëvendësimin e tyre me burime të rinovueshme të qëndrueshme si dielli, gjeotermale dhe era dhe prodhimin e energjisë së pastër. Bota po largon gradualisht qymyrin.
4. Duke qenë se rrezatimi diellor është në një kulm klimatik, energjia diellore është një zgjidhje fantastike. Ne mund të sigurojmë energji nga dielli duke përdorur sisteme të paneleve diellore dhe të sigurojmë energji nga sistemet e shtëpisë në sisteme në shkallë të gjerë që furnizojnë komunitete dhe qytete të tëra. Fuqia e erës po hyn gjithashtu në lojë. Energjia diellore dhe energjia e turbinave të erës janë të dyja forca të fuqishme kundër energjisë radioaktive dhe energjisë fosile.
5. Industria luan një rol jetik në përparimin e shoqërive. Në të njëjtën kohë, ajo shteron burimet natyrore të papërpunuara dhe prodhon ndotje. Kjo ka krijuar një çekuilibër mjedisor. Për të vlerësuar ndikimin e mundshëm mjedisor të një impianti industrial, duhet të kryhet Vlerësimi i Ndikimit Mjedisor (VNM) dhe duhet të paralajmërohen impiantet industriale që nuk e kanë atë.
6. Ndërtimi i gjelbër mund të ndihmojë në zgjidhjen e problemeve mjedisore deri në një masë. Nga planifikimi deri te prishja, objektivi i ndërtesës së gjelbër është të

krijojë struktura të përgjegjshme ndaj mjedisit dhe me burime efikase për të reduktuar gjurmën e tyre të karbonit.

7. Në qytet duhet të ndërtohen ambiente magazinimi për mbetjet e ngurta. Duhet të ndërmerren veprimet e nevojshme për të integruar objektin e magazinimit të mbetjeve të ngurta që është shumë afër qytetit dhe natyrës.
8. Të ushtrohet projekti i riciklimit të ujërave të zeza dhe të ndërtohet një qendër riciklimi për të reduktuar ndotjen e ujit.
9. Produktet miqësore me mjedisin duhet të bëhen më të lira për të inkurajuar njerëzit t'i përdorin ato dhe njerëzit duhet të dinë avantazhin afatgjatë të përdorimit të këtyre produkteve në mbarë vendin.
10. Mbrojtja e cilësisë së tokës, ajrit dhe ujit duhet të jetë një objektiv themelor i politikës kombëtare mjedisore. Politikat kombëtare të përdorimit dhe ruajtjes së tokës duhet të zhvillohen për të reduktuar keqpërdorimin e tokës bujqësore prodhuese dhe urbanizimin e pakontrolluar dhe të çorganizuar.
11. Për parandalimin e ndotjes vizuale duhet të ndërtohen hapësira të gjelbërta dhe parqe, bashkitë/njësitë administrative të grumbullojnë mbeturinat në mënyrë të organizuar.
12. Për të parandaluar ndotjen akustike, tregjet e hapura, pazaret, ambientet rekreative dhe argëtuese, shkollat dhe parqet brenda qytetit duhet të rrethohen me pemë dhe bimë të tjera. Zonat industriale dhe impiantet duhet gjithashtu të rrethohen nga zona të gjelbërta.
13. Duhet të punohet edhe në reduktimin e rrezatimit elektromagnetik (ER). Duke kuptuar potencialin flagrant për emetimet e mëdha të ER drejtpërdrejt në trurin dhe sytë e përdoruesve, prodhuesit kryesorë të kompjuterëve dhe pajisjeve elektronike kanë filluar të zbatojnë protokolle hardware-ike për të zvogëluar rreziqet dhe për të minimizuar ndjeshëm prodhimin e ER.
14. Në ditët e sotme rrezatimi është një çështje serioze dhe kostoja ekologjike e termocentraleve radioaktive është bërë më evidente se më parë. Testet bërthamore dhe rrjedhjet radioaktive nga termocentralet kanë kontaminuar jetën oqeanike në një nivel të tillë që do të duhen qindra vjet për t'u kthyer në normalitet. Por më shumë zgjidhje rrezatuese janë në progres me avancimin e teknologjive të ndryshme të energjisë ekologjike miqësore çdo ditë.
15. Gjatë përdorimit të tokës urbane, duhet të angazhohen nga bashkia arkitektët e peizazhit. Autoritetet e planifikimit duhet të përfshijnë faktorë ekologjikë në planifikimin për të siguruar një mjedis të shëndetshëm dhe të pastër.
16. Të rritet numri dhe cilësia e sipërfaqeve të gjelbërta dhe parqeve për ajër të pastër dhe të shëndetshëm.

17. Masmediat, duke përfshirë median e shkruar, elektronike dhe internetin, janë burimi kryesor i informacionit për çështjet mjedisore. Prandaj, këto duhet të përdoren më intensivisht për të lehtësuar transmetimin e informacionit mjedisor dhe për të promovuar qëndrime më pozitive mjedisore.
18. Meqenëse mjedisi ka përparuar me shpejtësi, edukimi mjedisor ka një rol shumë strategjik dhe të rëndësishëm në përgatitjen e njerëzve për të zgjidhur problemet mjedisore globale. Çështjet mjedisore duhet të përfshihen në bazat e arsimit kombëtar për të pasur njerëz të arsimuar mirë dhe të shqetësuar për çështjet mjedisore. Integrimi i edukimit mjedisor në klasat dhe programet aktuale është i nevojshëm, i dobishëm dhe i detyrueshëm.
19. Politikanët, drejtuesit, administratorët dhe të gjithë sipërmarrësit e tjerë duhet të edukohen edhe për mjedisin. Një nga veçoritë themelore të edukimit mjedisor është nevoja për një marrëdhënie të ngushtë midis ndërdisiplinës dhe ndër-profesioneve.
20. Administratat vendore duhet të shqetësohen për edukimin e banorëve vendas duke ofruar mjete (p.sh. libra, broshura, seminare) për t'i bërë ata të kuptojnë rëndësinë e problemeve mjedisore.
21. Së fundmi, për të prodhuar zgjidhje efektive për problemet mjedisore, një qasje kombëtare ndaj problemeve është thelb.

1.5 Efektet e Pandemisë COVID-19 në Mjedis

Ndërprerja globale e shkaktuar nga COVID-19 ka sjellë një sërë efektesh në mjedis dhe klimë. Për shkak të kufizimit të lëvizjes dhe një ngadalësimi të ndjeshëm të aktiviteteve sociale dhe ekonomike, cilësia e ajrit është përmirësuar në shumë qytete me një ulje të ndotjes së ujit në pjesë të ndryshme të botës. Përveç kësaj, rritja e përdorimit të pajisjeve personale mbrojtëse (PPE) të tilla si maska për fytyrën, dorezat e duarve etj., asgjësimi i tyre i rastësishëm dhe gjenerimi i një sasive të madhe mbetjesh spitalore ka ndikime negative në mjedis. Rume dhe Islam (2020) listojnë disa prej efekteve më madhorë positive dhe negative të Pandemisë COVID-19 në mjedis.

Ndikimet pozitive të pandemisë në mjedis

- Reduktimi i ndotjes së ajrit dhe emetimit të gazeve serrë

Ndërsa industrinë, transporti dhe kompanitë u mbyllën, kjo solli një rënie të papritur të emetimeve të gazeve serrë. Është vlerësuar se gati 50% reduktim i N₂O dhe CO ka ndodhur për shkak të mbylljes së industrive të rënda në Kinë (Caine, 2020). Gjithashtu, emetimi i NO₂ është një nga treguesit

kryesorë të aktiviteteve ekonomike globale, i cili tregon një shenjë reduktimi në shumë vende (p.sh., SHBA, Kanada, Kinë, Indi, Itali, Brazil etj.) (Biswal et al., 2020; Ghosh, 2020; Saadat et al., 2020; Somani et al., 2020). Agjencia Evropiane e Mjedisit (EEA) parashikoi se, për shkak të bllokimit të COVID-19, emetimi i NO₂ ra nga 30-60% në shumë qytete evropiane duke përfshirë Barcelonën, Madridin, Milanon, Romën dhe Parisin (EEA, 2020).

Supozohet se automjetet dhe aviacioni janë kontribuesit kryesorë të emetimeve dhe kontribuojnë përkatësisht me pothuajse 72% dhe 11% të emetimit të GHG-ve të sektorit të transportit (Henriques, 2020). Masat e marra globalisht për frenimin e virusit po kanë një ndikim dramatik edhe në sektorin e aviacionit. Raportohet se 96% e udhëtimeve ajrore ranë nga një kohë e ngjashme vitin e kaluar globalisht për shkak të pandemisë COVID-19 (Wallace, 2020), e cila ka efekte përfundimtare në mjedis.

Në përgjithësi, konsumi shumë më i vogël i lëndëve djegëse fosile pakëson emetimin e GHG-ve, gjë që ndihmon në luftimin e ndryshimeve klimatike globale. Sipas Agjencisë Ndërkombëtare të Energjisë (IEA), kërkesa për naftë ka rënë me 435,000

fuçi globalisht në tre muajt e parë të vitit 2020, krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit të kaluar (IEA, 2020). Përveç kësaj, konsumi global i qymyrit është ulur gjithashtu për shkak të kërkesës më të vogël për energji gjatë periudhës së bllokimit (CREA, 2020).

▪ Reduktimi i ndotjes së ujërave

Ndotja e ujit është një fenomen i zakonshëm i një vendi në zhvillim si India dhe Bangladeshi, ku mbetjet shtëpiake dhe industriale derdhen në lumenj pa trajtim (Islam and Azam, 2015; Islam and Huda, 2016; Bodrud-Doza et al., 2020; Yunus et al., 2020). Gjatë periudhës së bllokimit, burimet kryesore industriale të ndotjes janë tkurrur ose janë ndalur plotësisht, gjë që ka ndihmuar në uljen e ngarkesës së ndotjes (Yunus et al., 2020).

Sasia e konsumit të ujit industrial është reduktuar gjithashtu, veçanërisht nga sektori i tekstileve (Cooper, 2020). Zakonisht, sasi e madhe e mbeturinave të ngurta gjenerohet nga procesi i ndërtimit dhe prodhimit përgjegjës për ndotjen e ujit dhe tokës, gjithashtu të reduktuara gjatë periudhës së COVID-19. Për më tepër, për shkak të reduktimit të biznesit të eksport-importit, lëvizja e anijeve tregtare dhe anijeve të tjera u reduktua globalisht, gjë që reduktoi emetimet si dhe ndotjen detare.

▪ Reduktimi i ndotjes akustike

Ndotja akustike, apo nivelet e ngritura të zërit, të krijuara nga aktivitete të ndryshme njerëzore si makineritë, automjetet, punët e ndërtimit mund të çojnë në efekte negative tek njerëzit dhe organizmat e tjerë të gjallë (Goines dhe Hagler, 2007; Zambrano-Monserrate et al., 2020). Ndotja antropogjene akustike ka ndikime negative në jetën e egër përmes ndryshimit të ekuilibrit në zbulimin dhe shmangien e grabitqarëve dhe gjahut. Zhurma e padëshiruar gjithashtu ndikon negativisht tek jovertebrorët, që ndihmojnë në kontrollin e proceseve mjedisore të cilat janë jetike për ekuilibrin e ekosistemit (Solan et al., 2016). Masat e karantinës dhe bllokimit që detyruan njerëzit të qëndrojnë në shtëpi dhe të reduktojnë aktivitetet ekonomike dhe komunikimin në mbarë botën, ulën nivelin e zhurmës në shumicën e qyteteve (Zambrano-Monserrate et al., 2020).

Për më tepër, për shkak të kufizimeve të udhëtimit, numri i fluturimeve dhe lëvizjeve të automjeteve u ul në mënyrë drastike në mbarë botën, gjë që uli nivelin e ndotjes akustike. (Sims, 2020). Në përgjithësi, bllokimi i COVID-19 dhe pakësimi i aktiviteteve ekonomike reduktuan ndotjen akustike në mbarë globin.

- Restaurimi ekologjik dhe asimilimi i pikave turistike

Gjatë viteve të fundit, sektori i turizmit ka dëshmuar një rritje të dukshme për shkak të avancimeve teknologjike dhe rrjeteve të transportit; të cilat kontribuojnë ndjeshëm në PBB global (Lenzen et al., 2018). Është vlerësuar se industria e turizmit është përgjegjëse për 8% të emetimit global të gazeve serrë (Lenzen et al., 2018). Për lehtësimin dhe akomodimin e turistëve, janë ndërtuar facilitete të cilët konsumojnë shumë energji dhe burime të tjera natyrore (Pereira et al., 2017). Për shembull, Puig et al. (2017) llogariti gjurmën e karbonit të shërbimeve hoteliere të Spanjës dhe raportoi se konsumi i energjisë elektrike dhe karburanteve marrin një rol kyç, dhe hotelet me 2 yje kanë emetimet më të larta të karbonit. Për më tepër, vizitorët hedhin mbeturina të ndryshme të cilat dëmtojnë bukurinë natyrore dhe krijojnë çekuilibër ekologjik (Islam and Bhuiyan, 2018).

Për shkak të shpërthimit të COVID-19 dhe kufizimeve lokale, numri i turistëve është zvogëluar në pikat turistike në mbarë botën (Zambrano-Monserrate et al., 2020). Si rezultat i kufizimit, ngjyra e ujit të detit ndryshon, i cili zakonisht mbetet i turbullt për shkak të notit, larjes, lojës dhe kalërimit të varkave me motor

(Rahman, 2020). Natyra merr për të asimiluar ndikimet njerëzore, dhe për shkak të reduktimit të ndotjes, kohët e fundit u raportua kthimi i delfinëve në bregdetin e Gjirit të Bengalit (Bangladesh) dhe kanale, rrugë ujore dhe portet e Venecias (Itali) pas një dekade të gjatë (Rahman, 2020 ; Kundu, 2020).

Ndikimet negative të pandemisë në mjedis

- Rritja e gjenerimit të mbetjeve biomjekësore

Për mbledhjen e mostrave të pacientëve të dyshuar COVID-19, diagnostikimin, trajtimin e një numri të madh pacientësh dhe qëllimin e dezinfektimit, gjenerohen shumë mbetje infektive dhe biomjekësore nga spitalet, gjë që përbën një kërcënim të madh për shëndetin publik dhe mjedisin. (Somani et al., 2020; Zambrano-Monserrate et al., 2020).

Rritja e papritur e mbetjeve të rrezikshme dhe menaxhimi i duhur i tyre është bërë një sfidë e rëndësishme për autoritetet lokale të menaxhimit të mbetjeve. Duke qenë se virusi SARS-CoV-2 mund të ekzistojë një ditë në karton, dhe deri në 3 ditë në plastikë dhe çelik inox (Van-Doremalen et al., 2020). mbetjet e krijuara nga spitalet (gjilpëra, shiringa, fashë, maskë,

doreza, inde të përdorura dhe ilaçe të hedhura, etj.) duhet të menaxhohen siç duhet, për të reduktuar infeksionin e mëtejshëm dhe ndotjen e mjedisit.

- Përdorimi i pajisjeve të sigurisë dhe asgjësimi i rastësishëm

Për t'u mbrojtur nga infeksioni viral, njerëzit përdornin maska për fytyrën, doreza dhe pajisje të tjera sigurie, të cilat rritën sasinë e mbeturinave të kujdesit shëndetësor. Që nga shpërthimi i COVID-19, prodhimi dhe përdorimi i PPE me bazë plastike është rritur në mbarë botën (Singh et al., 2020). Megjithatë, për shkak të mungesës së njohurive për menaxhimin e mbetjeve infektive, shumica e njerëzve i hidhnin këto pajisje në vende të hapura dhe në disa raste me mbeturina shtëpiake (Rahman et al., 2020). Një hedhje e tillë e rastësishme e këtyre mbeturinave krijon bllokim në rrugët ujore dhe përkeqëson ndotjen e mjedisit (Singh et al., 2020; Zambrano-Monserrate et al., 2020). Është raportuar se, maska për fytyrën dhe pajisjet e tjera mbrojtëse me bazë plastike janë burimi i mundshëm i fibrave mikroplastike në mjedis (Fadare dhe Okoffo, 2020). Megjithëse ekspertët dhe autoritetet përgjegjëse sugjerojnë për asgjësimin dhe ndarjen e duhur të mbetjeve organike shtëpiake dhe pajisjeve mbrojtëse me bazë plastike (mbetje të

rrezikshme mjekësore), përzierja e këtyre mbetjeve rrit rrezikun e transmetimit të sëmundjeve dhe ekspozimin ndaj virusit të punëtorëve të mbeturinave (Ma et al., 2020; Somani et al., 2020; Singh et al., 2020).

- Gjenerimi i mbetjeve të ngurta bashkiake dhe reduktimi i riciklimit

Rritja e prodhimit të mbetjeve bashkiake (si organike, ashtu edhe inorganike) ka efekte direkte dhe indirekte në mjedis si ndotja e ajrit, ujit dhe tokës (Islam et al., 2016). Për shkak të pandemisë, politikat e karantinës të vendosura në shumë vende kanë çuar në një rritje të kërkesës për blerje në internet për shpërndarjen në shtëpi, e cila përfundimisht rrit sasinë e mbeturinave shtëpiake nga materialet e paketimit të dërguar (Somani et al., 2020; Zambrano-Monserrate et al., 2020). Megjithëse riciklimi i mbetjeve është një mënyrë efektive për të parandaluar ndotjen, për të kursyer energji dhe për të ruajtur burimet natyrore, për shkak të pandemisë shumë vende shtynë aktivitetet e riciklimit të mbetjeve për të reduktuar transmetimin e infeksionit viral. Për shembull, SHBA kufizoi programet e riciklimit në shumë qytete (gati 46%), pasi qeveria shqetësohej për rrezikun e përhapjes së COVID-19 në objektet e riciklimit (Somani et al., 2020). Mbretëria e Bashkuar, Italia dhe vende

të tjera evropiane gjithashtu ndaluan banorët e infektuar të klasifikonin mbetjet e tyre (Zambrano-Monserrate et al., 2020). Në përgjithësi, për shkak të ndërprerjes së menaxhimit rutinë të mbetjeve bashkiake, aktiviteteve të rikuperimit dhe riciklimit të mbetjeve, u rrit niveli i ndotjes në landfill-e në mbarë botën.

- Efekte të tjera në mjedis

Gjatë pandemisë, një sasi e madhe dezinfektantësh është aplikuar në rrugë, zona tregtare dhe rezidenciale për të shfarosur virusin SARS-CoV-2. Një përdorim i tillë i gjerë i dezinfektantëve mund të vrasë speciet e dobishme jo të synuara, të cilat mund të krijojnë çekuilibër ekologjik (Islam

dhe Bhuiyan, 2016). Për më tepër, virusi SARS-CoV-2 u zbulua në feçet e pacientëve të infektuar nga COVID-19 dhe gjithashtu në ujërat e zeza komunale në shumë vende duke përfshirë Australinë, Indinë, Suedinë, Holandën dhe SHBA-të (Ahmed et al., 2020; Nghiem et al., 2020; Mallapaty, 2020). Pra, masat shtesë në trajtimin e ujërave të zeza janë thelbësore, gjë që është sfiduese për vendet në zhvillim ku ujërat e zeza komunale derdhen në trupat ujorë dhe lumenjtë e afërt pa trajtim (Islam dhe Azam, 2015; Rahman dhe Islam, 2016). Gjithashtu, përdorimi i tepërt i klorit në ujë mund të gjenerojë nënprodukte të dëmshëm (Zambrano-Monserrate et al., 2020)

Dita Botërore e Mjedisit – Çfarë Është dhe Nismat që Mund të Ndërmarrim

Dita botërore e Mjedisit, shënuar më 5 Qershor të çdo viti, është pjesë e Programit Mjedisor të Kombeve të Bashkuara (UNEP) për ndërgjegjësimin dhe veprimin në mbarë botën për mjedisin. Në këtë ditë, komunitetet dhe individët në mbarë botën punojnë për të rritur ndërgjegjësimin për rëndësinë e ruajtjes së mjedisit, ndikimin pozitiv global të rregulloreve dhe kontrolleve mjedisore dhe përfshihen në aktivitete që shërbejnë për edukimin dhe përmirësimin e mjedisit të tyre në nivel lokal. Dita e parë Botërore e Mjedisit u festua në vitin 1973 dhe që atëherë ajo është pritur nga një qytet tjetër me një temë tjetër. Sot ajo festohet gjerësisht në më shumë se 100 vende.

Dita Botërore e Mjedisit veçohet jo vetëm si një përpjekje për edukimin publik, por është gjithashtu një mënyrë për konservatorët dhe mbrojtësit e mjedisit për të festuar punën e tyre të palodhur dhe sukseset gjatë vitit. Kjo ditë bën thirrje për veprim nga njerëzit e shtresave të ndryshme të shoqërisë për të bërë diçka për mjedisin në mënyrë që përpjekjet e tyre kolektive të kenë një ndikim pozitiv në mjedis.

Ka shumë aktivitete të ndryshme që mund të bëjmë si pjesë e Ditës Botërore të Mjedisit, ndër të cilat UNEP veçon:

- Heqja e barërave të këqija dhe plehërimi i pemëve dhe kopshteve publike;
- konsumimi i ushqimeve organik;
- Mbledhja e mbeturinave në komunitet,
- planifikimi për të kursyer energji dhe reduktimi i faturave mujore të energjisë elektrike;
- Mbjellja e një parcelë të re në një kopsht komunitar me rreshta të ndryshëm që mbajnë bimë nga vende të ndryshme;
- Miratimi i një qyteti ose fshati "motër" dhe bashkëpunimi me ta për të përmirësuar shëndetin mjedisor në të dy vendet;
- Mbajtja e një forumi edukativ rreth çështjeve globale mjedisore;
- Pastrimi i mbeturinave në rrugë;
- Hedhja e mbetjeve të rrezikshme si bateritë, kanaçet e bojës, pajisjet e vjetra elektronike në qendrat e riciklimit;
- Reduktimi i përdorimit të makinës dhe përdorimi i biçikletës si zëvendësuese;

- Të mësuarit mbi kompostimin - mbetjet organike që përfundojnë në landfill-e mund të jenë një burim i shkëlqyer lëndësh ushqyese për bimët;
- Shëtitjet – studimet kanë treguar se sa më shumë njerëz të përfshihen në hapësirat e gjelbërta, aq më shumë hapësirat e gjelbërta dhe mjedisi bëhen të rëndësishme për ta;
- Hulumtimi mbi çështjet e mjedisit (ndotja e ajrit, ujit dhe tokës) dhe dalja me idetë personale për t'i kontrolluar ato;
- Blerja e artikujve të përbërë nga produkte të ricikluara – ato kanë simbolin e riciklimit në paketim;
- Krijimi i punime artizanale nga materiale të ricikluara si dhurata për miqtë apo të afërmit.

Asnjë prej këtyre veprimeve nuk duhet të bëhet vetëm në dhe për 5 Qershorin – këto janë angazhime gjatë gjithë vitit për advokim dhe veprim në zonën tuaj lokale, dhe në shkallë globale për të promovuar dhe inkurajuar përgjegjësinë mjedisore dhe ruajtjen e burimeve natyrore. Ndërsa debati mund të vazhdojë ende për lëndët djegëse alternative dhe riciklimin, fakt është se ajo që kemi duhet të mbrohet dhe të ruhet.

1.6 Etika Mjedisore – Parimet dhe Llojet e saj

Shumë shkencëtarë kanë pranuar besimin e aspektit filozofik të rreziqeve mjedisore, duke krijuar kështu etikën mjedisore. Aktualisht, etika mjedisore është bërë një shqetësim i madh për njerëzimin.

Industrializimi i ka lënë vendin ndotjes dhe çekuilibrit ekologjik. Nëse një industri po shkakton probleme të tilla, nuk është vetëm detyrë e asaj industrie, por e gjithë qenieve njerëzore që të kompensojnë humbjet. Por sa kohë do të jetë në gjendje të qëndrojë një mjedis artificial? A do të jetë në gjendje të zërë vendin e burimeve natyrore? Ambientalistët po përpiqen të gjejnë përgjigje për këto pyetje të vështira dhe të gjitha këto së bashku cilësohen si etikë mjedisore. Është përgjegjësi e të gjithëve që të sigurojnë respektimin e etikës mjedisore. Etika luan një rol të rëndësishëm në shoqërinë tonë sot, dhe etika mjedisore dhe etika e biznesit duhet të merren parasysh.

Si nafta, ashtu edhe qymyri janë të këqija, por jo vetëm për mjedisin, por për të gjitha krijesat e gjalla, përfshirë bimët dhe kafshët. Të dyja janë shumë toksike në gjendjen e tyre natyrale të papërpunuar. Ato ndotin ajrin, tokën dhe ujin. Ndërsa kompanitë e naftës dhe qymyrit vazhdojnë të promovojnë produktet e tyre, etika e tyre vihet në

pikëpyetje, veçanërisht etika mjedisore. Shumica e sëmundjeve të botës rrjedhin nga të dyja këto, me derdhjet e naftës, aksidentet në miniera, zjarret dhe tani ndryshimet klimatike dhe ngrohjen globale.

Ka disa qasje ose parime për të përcaktuar se si duhet ta vlerësojmë mjedisin tonë. Është një fushë kaq e madhe dhe është aq e gjerë sa është e vështirë që një parim të mbulojë të gjithë planetin Tokë. Shumë teori janë shfaqur gjatë viteve dhe secila prej tyre ka theksuar parime të ndryshme të etikës mjedisore. Lista e mëposhtme nga Andrew Brenna (2002) deklaron të gjitha parimet që janë gjetur kryesisht në ato teori.

1. Antropocentrizmi

Ai sugjeron që qeniet njerëzore janë qeniet më të rëndësishme. Të gjitha qeniet e tjera të gjalla nuk janë veçse aksesore që do të ndihmonin në mbijetesën e tyre. Tani, ekzistojnë dy ndarje të tjera të antropocentrizmit. Ata janë antropocentrizëm i dobët dhe antropocentrizëm i fortë.

Ndërsa antropocentrizmi i dobët beson se qeniet njerëzore janë qendra sepse është vetëm përmes këndvështrimit të tyre që situatat mjedisore mund të interpretohen, antropocentrizmi i fortë beson se qeniet njerëzore janë në qendër sepse me të drejtë e meritojnë

të jenë atje. Peter Vardy e bëri këtë dallim.

2. Jo-antropocentrizmi

Në ndryshim nga antropocentrizmi, jo-antropocentrizmi si parim i jep vlerë çdo objekti, çdo kafshe në natyrë. Është një parim që beson në gjithçka që e mban veten në natyrë.

3. Psikocentrizmi

Psikocentrizmi është parimi që beson se qeniet njerëzore kanë më shumë vlerë në mjedis pasi kapacitetet e tyre mendore janë më të zhvilluara dhe shumë më komplekse se çdo element tjetër në mjedis.

4. Biocentrizmi

Është një term që ka jo vetëm një vlerë ekologjike, por edhe politike. Është një filozofi që i jep rëndësi të gjitha qenieve të gjalla. Në aspektin e etikës mjedisore, biocentrizmi është parimi që siguron ekuilibrin e duhur të ekologjisë në planet.

5. Holizmi

Termi holizëm ishte shpikur nga Jan Smuts në librin e tij të quajtur Holism and Evolution (1926). Holizmi i konsideron sistemet mjedisore si një e tërë në vend që të jenë pjesë individuale të diçkaje. Ai i konsideron këto sisteme mjedisore si të vlefshme.

6. Resursizmi

Parimi i burimeve thotë se natyra konsiderohet të jetë e vlefshme vetëm sepse ka burime për të siguruar. Pra, natyra duhet të shfrytëzohet.

7. Specisizmi

Parimi i specisizmit justifikon epërsinë e racës njerëzore. Kështu, ai justifikon gjithashtu shfrytëzimin dhe keqtrajtimin e kafshëve nga njerëzimi.

8. Konsiderueshmëria morale

Ky është gjithashtu një parim i rëndësishëm i etikës mjedisore. Vlera e brendshme i shtohet çdo qenieje, gjë që na bën të konsiderojmë të qenit moral. Konsiderueshmëria morale ndaj një qenieje do të thotë që ne pajtohemi që të gjitha ndërveprimet tona me qenien kufizohen nga ligjet morale.

9. Vlera instrumentale

Vlera instrumentale është vlera që i jepet një qenieje për aq kohë sa mund të na shërbejë me burime.

10. Vlera e brendshme

Vlera e brendshme është vlera që i kushtohet një qenieje vetëm për vete dhe jo vetëm për shkathtësinë e saj.

11. Vlera estetike

Vlera estetike i jepet një qenieje për shkak të pamjes ose bukurisë së saj.

12. Çlirimi i kafshëve ose të drejtat e kafshëve

Siç duket edhe nga emri i tij, çlirimi ose të drejtat e kafshëve përpiqen të sigurojnë jetën e kafshëve dhe të sigurojnë mirëqenien e tyre duke zbatuar disa ligje.

13. Mirëqenia e Kafshëve

Siguron që kafshët të trajtohen mirë dhe në mënyrë njerëzore.

Me shfaqjen e disa teorive, janë shfaqur disa etika mjedisore. Ndërsa disa mbrojnë qeniet njerëzore, të tjerët mbrojnë bimët, kafshët dhe elementët e tjerë të natyrës. Sipas Andrew

Bernan, llojet kryesore të etikës mjedisore përfshijnë:

- Ekologjia sociale, e cila është studimi i qenieve njerëzore dhe raporti i tyre me mjedisin e tyre.
- Ekologjia e thellë, e cila promovon që të gjitha qeniet të kenë një vlerë të brendshme.
- Ekofeminizmi, i cili është një degë e feminizmit që na ndihmon ta shikojmë tokën si një grua në mënyrë që ta respektojmë atë në një mënyrë më të mirë.

2. Mjedisi dhe Legjislacioni

2.1 Legjislacioni mbi mbrojtjen mjedisore

Ndryshimet klimatike dhe degradimi i mjedisit janë një kërcënim ekzistencial për Evropën dhe botën, kështu, Marrëveshja e Gjelbër Evropiane synon të transformojë BE-në në një ekonomi moderne, efikase nga burimet dhe konkurruese duke përshtatur një grup të detajuar propozimesh. Përveç kësaj, Shqipëria, sikurse vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, ka rënë dakord me BE-në për zbatimin e Planit të Veprimit të Axhendës së Gjelbër për reformat e veprimit klimatik, kontrollin e ndotjes, mbrojtjen e natyrës dhe biodiversitetit dhe integrimin rajonal, duke përfshirë vitin 2024 si afatin e parë kohorë tregues për harmonizimin me Sistemin e Tregtimit të Emetimeve (ETS) të BE-së. Ballkani Perëndimor ka marrë përsipër detyrimin për të vendosur zhvillimin e qëndrueshëm, efikasitetin e burimeve, mbrojtjen e natyrës dhe veprimin e klimës në qendër të të gjitha aktiviteteve ekonomike dhe përafrimin me objektivat e BE-së.

Në kuadër të integrimit të Shqipërisë në Bashkimin Evropian, negociatat e anëtarësimit shënojnë një moment kyç të procesit të integrimit të vendit në BE, të ndërtuar mbi 33 kapituj të *acquis*. Një nga këta kapituj të *acquis* i kushtohet çështjeve mjedisore. Politikat mjedisore të BE-së synojnë të promovojnë zhvillimin e qëndrueshëm dhe të mbrojnë mjedisin bazuar në masat parandaluese, parimin "ndotësi paguan" duke luftuar dëmtimin e mjedisit në burim, përgjegjësinë e përbashkët dhe integrimin e mbrojtjes së mjedisit në politikat e tjera të BE-së.

Acquis 27, i quajtur “Mjedisi” përfshin mbi 200 akte ligjore kryesore që mbulojnë legjislacionin horizontal, cilësinë e ujit dhe ajrit, menaxhimin e mbetjeve, mbrojtjen e natyrës, kontrollin e ndotjes industriale dhe menaxhimin e rrezikut, kimikatet dhe organizmat e modifikuar gjenetikisht (OMGJ), zhurmën dhe pylltarinë. Zbatimi i acquis në këtë fushë kërkon investime të konsiderueshme.

Shqipëria ka legjislacionin e saj të ri mjedisor, të krijuar kryesisht gjatë dy dekadave të fundit. Ai bazohet në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dhe përfshin lloje të ndryshme të akteve normative, si ligje të përgjithshme e të veçanta për mjedisin e për përbërës të tij, vendime të Këshillit të Ministrave, urdhra e udhëzime të ministrive, rregullore specifike, norma e standarde etj. Ky legjislacion është përgjithësisht i përqasur me standardet e BE-së, sepse mbështetet në të njëjtat parime që është mbështetur legjislacioni mjedisor evropian, është hartuar me asistencën e ekspertëve të huaj, si dhe pasqyron përgjithësisht kërkesat e konventave, në të cilat Shqipëria është palë. Megjithatë, legjislacioni mjedisor vazhdon të jetë në një proces intensiv plotësimesh e përmirësimesh, për t’iu përgjigjur me efektivitet nevojave për politika bashkëkohore të mbrojtjes mjedisore, zhvillimit të qëndrueshëm

dhe procesit drejt integritetit të Shqipërisë në Bashkimin Evropian. Ndërhyrjet mjedisore, ndër të tjera, kërkojnë rritje të ndërgjegjësimit qytetar dhe rritje të njohurive për politikën ekonomike që lidhen me mjedisin. Një administratë e fortë dhe e përgatitur në nivel kombëtar dhe vendor është gjithashtu thelbësore për zbatimin dhe zbatimin e acquis në fushën e mjedisit.

Në këtë manual janë cituar disa nga aktet ligjore më kryesore për mbrojtjen e mjedisit.

LIGJ Nr. 155/2020 PËR NDRYSHIMET KLIMATIKE

Qëllimi i këtij ligji është:

- a) të kontribuojë në uljen e shkarkimeve të gazeve me efekt serrë;
- b) të përshpejtojë përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, me synim zbutjen e efekteve të dëmshme të ndryshimeve klimatike;
- c) të kontribuojë në përpjekjet globale ndaj ndryshimeve klimatike nëpërmjet plotësimit të detyrimeve të Republikës së Shqipërisë ndaj Konventës;
- ç) të krijojë një kuadër gjithëpërfshirës ligjor dhe ndërinstitucional për ndërmarrjen e veprimeve ndaj klimës në nivel kombëtar në përputhje me

legjislacionin e BE-së për ndryshimet klimatike.

d) t'u bashkohet shteteve që njohin emergjencën klimatike, sipas vendimit të Parlamentit European të 28 nëntorit 2019.

LIGJ Nr. 57/2020 PËR PYJET

Qëllimi i këtij ligji është mbrojtja e pyjeve si pasuri me rëndësi të veçantë, për vlerat e mëdha dhe të pazëvendësueshme në mbrojtjen e klimës, të tokës, ruajtjen dhe përmirësimin e potencialeve prodhuese, të ekuilibrave të mjedisit natyror, biodiversitetit, burimeve gjenetike dhe regjimit hidrik, si detyrime me interes kombëtar dhe ndërkombëtar.

Objekti i këtij ligji përfshin rregullimin e administrimit të sektorit të pyjeve, organizimin institucional, rregullimin për përfitimet dhe shërbimet ndaj tij, për bazën e parimit të zhvillimit të qëndrueshëm dhe të angazhimeve ndërkombëtare ku Republika e Shqipërisë është palë, për të garantuar përmbushjen në vijimësi të funksioneve mjedisore, ekonomike, sociale dhe kulturore në interes të të gjithë shoqërisë.

Ky ligj e shtrin veprimtarinë e tij në të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë, për pyjet si një ekosistem

natyror në të gjitha elementet e tij, për qeverisjen e sektorit të pyjeve në të gjitha funksionet e tij, për të gjitha kategoritë dhe në të gjitha format e pronësisë.

LIGJ Nr.10 431/2011 PËR MBROJTJEN E MJEDISIT

Ky ligj ka për qëllim mbrojtjen e mjedisit në një nivel të lartë, ruajtjen dhe përmirësimin e tij, parandalimin dhe pakësimin e rreziqeve ndaj jetës e shëndetit të njeriut, sigurimin dhe përmirësimin e cilësisë së jetës, në dobi të brezave të sotëm dhe të ardhshëm, si dhe sigurimin e kushteve për zhvillimin e qëndrueshëm të vendit.

Objektivat e mbrojtjes së mjedisit janë:

- a) parandalimi, kontrolli dhe ulja e ndotjes së ujit, ajrit, tokës dhe ndotjeve të tjera të çdo lloji;
- b) ruajtja, mbrojtja dhe përmirësimi i natyrës dhe i biodiversitetit;
- c) ruajtja, mbrojtja dhe përmirësimi i qëndrueshmërisë mjedisore me pjesëmarrje publike;
- ç) përdorimi i matur dhe racional i natyrës dhe i burimeve të saj;
- d) ruajtja dhe rehabilitimi i vlerave kulturore dhe estetike të peizazhit natyror; dh) mbrojtja dhe përmirësimi i kushteve të mjedisit;

e) mbrojtja dhe përmirësimi i cilësisë së jetës dhe shëndetit të njeriut.

Mbrojtja e mjedisit nga ndotja e dëmtimi përbën përparësi kombëtare dhe është e detyrueshme për çdo banor të Republikës së Shqipërisë, për të gjitha organet shtetërore, si dhe për personat fizikë dhe juridikë, vendas e të huaj, që ushtrojnë veprimtarinë e tyre në territorin e Republikës së Shqipërisë.

LIGJ Nr. 5/2016 PËR SHPALLJEN E MORATORIUMIT NË PYJE NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË

Qëllimi i këtij ligji është të reduktojë ndërhyrjet mbi fondin pyjor, të degraduar si pasojë e mbishfrytëzimit dhe dëmtimeve të tjera, me synim përmirësimin dhe rehabilitimin e gjendjes së tij.

Objekti i këtij ligji është ndalimi i ushtrimit të veprimtarisë së shfrytëzimit të lëndës drusore në fondin pyjor publik/privat në të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë, tregtimi i produkteve të tij, ndalimi i eksportit të lëndës së drurit të papërpunuar, lëndës së ndërtimit, drurëve të zjarrit, si dhe i qymyrit të drurit.

Përjashtohen nga fusha e zbatimit të këtij ligji:

a) shfrytëzimi i lëndës drusore për plotësimin e nevojave të banorëve të bashkive për dru zjarri;

b) rastet e ndryshimit të destinacionit të fondit pyjor dhe kullosor, referuar legjislacionit në fuqi;

c) shfrytëzimi i lëndës drusore për rigjenerimin, shëndetësimin e pyjeve dhe pastrimin e mbetjeve drusore.

LIGJ Nr. 9587/2006 PËR MBROJTJEN E BIODIVERSITETIT (Ndryshuar me ligjin nr. 37/2013, datë 14.2.2013, nr. 68/2014, datë 3.7.2014, nr. 41/2020, datë 23.4.2020)

Ky ligj synon:

1. Të sigurojë mbrojtjen dhe ruajtjen e diversitetit biologjik.

2. Të rregullojë përdorimin e qëndrueshëm të përbërësve të diversitetit biologjik, nëpërmjet integritit të elementeve kryesore të biodiversitetit në strategjitë, planet, programet dhe vendimmarrjet e të gjitha niveleve.

3. Të sigurojë ngritjen e rrjetit për ruajtjen e habitateve natyrore dhe florës e faunës së egër në territorin e Republikës së Shqipërisë.

4. Të përcaktojë masa për të mbajtur ose rivendosur në një status të favorshëm ruajtjeje habitatet natyrore dhe llojet e faunës së egër të Shqipërisë

dhe me interes për Komunitetin Europian.

5. Të sigurojë që masat e ndërmarra, në zbatim të këtij ligji, të marrin në konsideratë kërkesat ekonomike, sociale dhe kulturore, si dhe karakteristikat rajonale.

LIGJ Nr. 81/2017 PËR ZONAT E MBROJTURA

Qëllimi i këtij ligji është të sigurojë mbrojtje të veçantë të zonave të mbrojtura mjedisore dhe përbërësve të rëndësishëm të biodiversitetit dhe të natyrës në to, nëpërmjet:

a) shpalljes së zonave të mbrojtura mjedisore, me rëndësi të veçantë për vlerat e tyre natyrore, ekonomike apo sociale, si pjesë e trashëgimisë natyrore dhe kulturore të mjedisit;

b) zhvillimin dhe mbrojtjen e zonave të mbrojtura mjedisore, pasurive kombëtare me rëndësi të veçantë për vlerat e rralla e të pazëvendësueshme të ekuilibrave natyrorë, biodiversitetit, si detyrim në interes të brezave të sotëm dhe të ardhshëm;

c) lehtësimin e kushteve për zhvillimin e qëndrueshëm dhe promovimin e vlerësimit e shërbimeve të ekosistemeve (mjedisore);

ç) informimin dhe edukimin e publikut për gjendjen dhe dobishmërinë e zonave të mbrojtura mjedisore.

LIGJ Nr.10 463/2011 PËR MENAXHIMIN E INTEGRUAR TË MBETJEVE

Ky ligj ka për qëllim të mbrojë mjedisin e shëndetin e njeriut dhe të sigurojë menaxhimin e duhur mjedisor të mbetjeve nëpërmjet:

a) parandalimit e minimizimit të mbetjeve ose pakësimit të ndikimeve negative nga krijimi dhe menaxhimi i integruar i mbetjeve;

b) përmirësimit të efikasitetit të përdorimit të tyre;

c) pakësimit të ndikimeve negative të përgjithshme nga përdorimi i burimeve.

LIGJ Nr. 162/2014 PËR MBROJTJEN E CILËSISË SË AJRIT NË MJEDIS

Ky ligj ka për qëllim të përmirësojë shëndetin publik dhe të sigurojë një nivel të lartë të mbrojtjes së mjedisit, nëpërmjet integritit të çështjes së mbrojtjes së ajrit në politika të tjera, si dhe përcaktimit të kërkesave për pakësimin e shkarkimeve, monitorimin, vlerësimin, planet e cilësisë së ajrit, dhe për bashkëpunimin në nivel ndërkombëtar për këtë qëllim.

Objekti i këtij ligji është:

- a) përcaktimi dhe vendosja e vlerave kufi, pragut të alarmit, pragut të informacionit dhe vlerave të synuara për disa lloje ndotësish në ajër, të listuar në aneksin I, bashkëlidhur këtij ligji;
- b) përcaktimi dhe vendosja e objektivave për cilësinë e ajrit në mjedis që synojnë të shmangin, parandalojnë ose pakësojnë efektet e dëmshme në shëndetin publik dhe mjedisin në tërësi;
- c) vlerësimi i cilësisë së ajrit në mjedis, në bazë të metodave dhe kriterëve europiane;
- ç) marrja e informacionit mbi cilësinë e ajrit në mjedis, duke synuar parandalimin e ndotjes së tij dhe pasojave që lidhen me të, monitorimin e tendencave afatgjata, si dhe përmirësimin e tij nëpërmjet masave kombëtare e ndërkombëtare;
- d) bërja e mundshme për publikun e informacionit mbi cilësinë e ajrit në mjedis;
- dh) ruajtja e cilësisë së ajrit në mjedis aty ku kjo është e mirë dhe përmirësimi i saj në raste të tjera, përmes kufizimit të shkarkimeve nga burime të lëvizshme ose jo;
- e) promovimi i bashkëpunimit me vendet e tjera për pakësimin e ndotjes së ajrit.

LIGJ Nr. 27/2016 PËR MENAXHIMIN E KIMIKATEVE

Ky ligj ka për qëllim:

1. Të sigurojë një nivel të lartë të mbrojtjes së shëndetit të njeriut dhe mjedisit nëpërmjet përcaktimit të kufizimit të prodhimit, vendosjes në treg dhe përdorimit të kimikateve, përdorimit të kimikateve në artikuj, importit dhe eksportit të kimikateve të caktuara.
2. Të sigurojë lëvizjen e lirë të kimikateve dhe mallrave të tjera, si dhe të rrisë konkurrencën dhe inovacionin.
3. Të promovojë metodat alternative për vlerësimin e rreziqeve të kimikateve.
4. Të sigurojë që risqet nga substancat e rrezikshme që shkaktojnë shqetësim shumë të lartë (SVHC) janë kontrolluar në mënyrën e duhur dhe që këto substanca zëvendësohen në mënyrë progresive nga substanca më pak të rrezikshme ose zbatohen teknologji ku alternativat e përshtatshme të zëvendësimit janë ekonomikisht dhe teknikisht në dispozicion.
5. Të harmonizojë legjislacionin mbi kimikatet në Republikën e Shqipërisë me Sistemin e Harmonizuar Global për klasifikimin dhe etiketimin e kimikateve (GHS).

6. Të krijojë një sistem të detyrueshëm për klasifikimin, etiketimin, paketimin dhe Doku-mentin me të Dhënat e Sigurisë për Kimikatet (MSDS).

7. Të zbatojë Konventën e Roterdamit në të cilën Shqipëria është palë.

8. Të krijojë dhe të mirëmbajë regjistrin e kimikateve që vendosen në tregun e brendshëm ose prodhohen për t'u eksportuar jashtë Republikës së Shqipërisë.

9. Të sigurojë depozitimin dhe ruajtjen e sigurt të kimikateve të vendosura në treg, në përputhje me kërkesat dhe përcaktimet e këtij ligji.

LIGJ Nr. 9774/2007 PËR VLERËSIMIN DHE ADMINISTRIMIN E ZHURMËS NË MJEDIS

Ky ligj ka për qëllim mbrojtjen e shëndetit dhe të mjedisit nga zhurmat, duke përcaktuar mënyrën e shmangies dhe masat për parandalimin, reduktimin dhe zhdukjen e efekteve të dëmshme të ekspozimit ndaj tyre, përfshirë bezdinë nga zhurma.

1. Ligji zbatohet për zhurmën, ndaj së cilës njerëzit ekspozohen në mjedisin ku ndodhen, në zona të banuara, në mjedise në institucione publike, në parqe publike dhe hapësira të tjera, të qeta, çlodhëse, në zona të qeta në natyrë, në institucionet për fëmijë, shëndetësore, arsimore, kulturore, të

kultit dhe në mjedise të tjera të ngjashme me to.

2. Rrezikshmëri për shëndetin dhe mjedisin paraqet çdo zhurmë, që tejkalon nivelin kufi. Ministri, ministri që mbulon shëndetësinë dhe ministri që mbulon fushën përkatëse, me akt të përbashkët, miratojnë nivelin kufi të zhurmës për një mjedis të dhënë e për një fushë të caktuar të veprimtarisë ekonomike-shoqërore, i cili është i njëjtë me nivelin europian të miratuar.

3. Ligji nuk zbatohet për zhurmën e lëshuar:

a) nga veprimtaritë ushtarake në hapësira të përcaktuara për këtë qëllim;

b) nga veprimtaritë, që ushtrohen për të zhdukur pasojat e një fatkeqësie natyrore, të një emergjence ose të një aksidenti;

c) gjatë përballimit të një situatë, që vë në rrezik jetën dhe pronën e njerëzve, qeniet e gjalla dhe mjedisin në përgjithësi;

ç) brenda shtëpisë, brenda mjeteve të transportit dhe brenda vendeve të punës, në rastet kur kjo nuk e kalon nivelin kufi, të miratuar për mjedisin e jashtëm. Për administrimin e zhurmës në vendet e punës zbatohen rregullat, kërkesat dhe masat e miratuara me udhëzim të përbashkët të ministrit që

mbulon shëndetësinë dhe të ministrit
që mbulon punën

Për më shumë detaje mbi ligjet dhe pjesën tjetër të kuadrit ligjor, vizitoni faqen zyrtare të Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit:

URL: <https://turizmi.gov.al/strategjia-e-mjedisit/>

2.2 Decentralizmi dhe përgjegjësia e qeverisjes vendore në çështjet mjedisore

Shqipëria, si vend anëtar i Këshillit të Evropës, merr pjesë aktive në komisionet dhe aktivitetet e zhvilluara për rritjen dhe konsolidimin e demokracive lokale. Nëpërmjet këtyre pjesëmarrjeve është përfituar nga eksperiencat e vendeve të tjera anëtare përsa i përket zhvillimit dhe pasurimit të filozofisë së decentralizimit dhe rritjes së autonomisë vendore.

Reforma e decentralizimit, si një proces kompleks dhe i vazhdueshëm, përmbledh kalimin e funksioneve të mëposhtme nga qeverisja qendrore në atë vendore:

- Furnizimi me ujë të pijshëm dhe kanalizimet: këtu përfshihet edhe transferimi i pronave të paluajtshme shtetërore të shoqërive anonime të Ujësjiellës-
- Kanalizimeve, ne pronësi të bashkive dhe/apo komunave;

- Planifikimi urban dhe menaxhimi i tokës urbane përmes krijimit dhe funksionimit të KRRT-ve për çdo njësi të qeverisjes vendore;
- Inventarizimi i plotë i rrugëve urbane dhe transferimi i tyre, si dhe fondet e investimeve kapitale përkatëse në pronësi të bashkive;
- Shërbimi i transportit publik, sipas të cilit bashkitë dhe komunat gëzojnë të drejtën e liçensimit të mjeteve të transportit urban;
- Mbrojtja e mjedisit, e cila realizohet nga organet përkatëse të qeverisjes vendore në bashkëpunim me Agjencitë Rajonale të Mjedisit, të ngritura në nivel prefekturash dhe në varësi të Ministrisë së Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave.

Me miratimin e dokumenteve të politikave të decentralizimit në fushën e arsimit, shëndetësisë, si edhe ndihmës dhe shërbimeve sociale u arrit ndarja e përgjegjësiave dhe kompetencave, të cilat transferohen

menjëherë apo gradualisht ne organet e qeverisjes vendore sipas fushave:

- Në arsimin para-universitar;
- Në shërbimin parësor shëndetësor dhe mbrojtjen e shëndetit publik;
- Në ndihmën ekonomike dhe shërbimet sociale, që konsiston në administrimin e azileve, shtëpive të fëmijëve, objekteve të shërbimit social, si dhe në administrimin e fondeve për punë, ndihmë ekonomike e shërbime në komunitet, të cilat janë kompetenca të plota të njësive të qeverisjes vendore.

Shpërndarja e përgjegjësisë brenda pushtetit vendor bëhet në përputhje me rolin që luajnë organet përkatëse vendore në bashki, komuna dhe qark sipas ligjit, duke ndjekur fazat e mëposhtme:

1. Përcaktimi i qartë i përgjegjësisë dhe autoritetit si dhe përcaktimi i skemës së varësisë;
2. Përcaktimi i kriterëve të financimit, i fondeve dhe i procedurave;
3. Kuadri ligjor i kërkuar;
4. Ngritja e kapaciteteve;
5. Vlerësimi.

Në kuadër të decentralizimit të kompetencave lidhur me mjedisin, strukturat e mbrojtjes së mjedisit në njësitë e qeverisjes vendore, si dhe

inspektorati e policia e bashkisë dhe komunës, kanë përgjegjësi që rrjedhin nga ligji organik i organizimit dhe funksionimit të tyre, legjislacioni mjedisor dhe akte të tjera normative.

Kompetencat specifike vendore për mjedisin i kanë cilësuar Agjencitë Rajonale të Mjedisit si organe të specializuara për monitorimin dhe kontrollin e mjedisit dhe të elementëve të tij.

Meqenëse problemet mjedisore janë specifike dhe të veçanta, në varësi të vendndodhjes gjeografike, mënyra më e mirë për zgjidhjen e tyre është ndërtimi dhe zbatimi i strategjive/planeve të veprimit në mënyrë të decentralizuar. Më poshtë jepen arsyet pse decentralizimi i vendim-marrjes (delegimi i funksioneve nga qeverisja qendrore në atë vendore) është më efektiv për adresimin e problemeve mjedisore:

- Organet e qeverisjes vendore dhe institucionet lokale kanë një njohje më të mirë të problemeve mjedisore dhe socio-ekonomike të zonës së tyre dhe, për pasojë, janë edhe të interesuarit e drejtpërdrejtë për të mbrojtur mjedisin e tyre, nëse iu janë dhënë të drejta të qarta (dhe detyra) lidhur me burimet natyrore;
- Përgjegjësia më e lartë në vendim-marrje shoqërohet me motivim me

të lartë për një përdorim më efikas të burimeve natyrore;

- Ka më shumë mundësi për të përfshirë në vendim-marrje grupe shoqërore më pak të favorizuara; Lehtëson pjesëmarrjen lokale, për shkak të homogjenitetit më të lartë të nevojave të përbashkëta për një numër më të kufizuar njerëzish;
- Rrit transparencën gjatë procesit të vendimmarrjes;
- Lejon ndërtimin e kapaciteteve lokale, për sigurimin e shërbimeve në pajtueshmëri me kërkesat lokale.

Kuadri ligjor specifik për organizimin e qeverisjes vendore është gjithashtu i bazuar në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dhe përbëhet nga ligjet dhe aktet normative, si vendimet e Këshillit të Ministrave, aktet ministeriale, rregulloret, udhëzimet dhe standardet përkatëse. Kjo pjesë e legjislacionit kombëtar është hartuar në kuadër të reformës së decentralizimit dhe në përgjigje të përpjekjeve të vendit për harmonizimin e legjislacionit me direktivat përkatëse të BE-së.

LIGJ Nr. 139/2015 PËR VETËQEVERISJEN VENDORE

Ky ligj rregullon organizimin dhe funksionimin e njësive të vetëqeverisjes vendore në Republikën e Shqipërisë, si dhe përcakton

funksionet, kompetencat, të drejtat dhe detyrat e tyre e të organeve përkatëse.

Në gamën e funksioneve dhe kompetencave që përcakton ky ligj për qeverisjen vendore në fusha të ndryshme të veprimtarisë ekonomiko-sociale, si në infrastrukturë, shërbimet me karakter kulturor, ekonomik dhe sportiv, zhvillimit ekonomik, rendit dhe mbrojtjes civile, disa prej tyre, janë të lidhura drejtpërsëdrejti apo tërthorazi me mbrojtjen e mjedisit:

- Sigurimin, në nivel vendor, të masave për mbrojtjen e cilësisë së ajrit, tokës dhe ujit nga ndotja.
- Sigurimin, në nivel vendor, të masave për mbrojtjen nga ndotja akustike.
- Zhvillimin e aktiviteteve edukuese dhe promovuese, në nivel vendor, të cilat lidhen me mbrojtjen e mjedisit.
- Prodhimin, trajtimin, transmetimin dhe furnizimin me ujë të pijshëm.
- Mbledhjen, largimin dhe trajtimin e ujërave të ndotura.
- Mbledhjen dhe largimin e ujërave të shiut dhe mbrojtjen nga përmytjet në zonat e banuara.
- Ndërtimin, rehabilitimin dhe mirëmbajtjen e rrugëve vendore dhe sinjalizimit rrugor, të trotuareve dhe shesheve publike vendore.
- Ndriçimin e mjediseve publike.
- Transportin publik vendor.

- Ndërtimin, rehabilitimin dhe mirëmbajtjen e varrezave publike, si dhe garantimin e shërbimit publik të varrimit.
- Shërbimin e dekorit publik.
- Parqet, lulishtet dhe hapësirat e gjelbra publike.
- Mbledhjen, largimin dhe trajtimin e mbetjeve të ngurta dhe shtëpiake.
- Administrimin, shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të transferuar në pronësi të tyre, sipas mënyrës së përcaktuar me ligj.
- Administrimin dhe mbrojtjen e tokave bujqësore e të kategorive të tjera të resurseve, si toka të pafrytshme etj., sipas mënyrës së përcaktuar me ligj.
- Administrimin e fondit pyjor dhe kullor publik, sipas legjislacionit në fuqi.
- Mbrojtjen e natyrës e të biodiversitetit, sipas legjislacionit në fuqi.

3. Advokimi

Nuk ka një përkufizim përfundimtar të pranuar gjerësisht mbi advokimin, megjithatë referuar Manualit për Menaxhimin e Organizatave të Shoqërisë Civile nga Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim (2012), disa përkufizime për advokimin janë:

- Advokimi është një veprim i cili ka si synim ndryshimin e politikave, qëndrimeve ose programeve të çdo lloji institucioni.
- Advokimi është kërkesë për të mbrojtur ose për të rekomanduar një ide.
- Advokimi është ngritje zëri, tërheqje e vëmendjes së një komuniteti për një çështje të rëndësishme dhe drejtimi i vendimmarrësve drejt një zgjidhje.

Përkufizime të tjera për advokimin

- Advokimi është përpjekja e një grupi qytetarësh apo organizatash me synim ndryshimin e një politike.
- Advokimi është vendosja e një problemi në rendin e ditës, duke siguruar një zgjidhje për atë problem dhe mbështetje për ndërmarrjen e veprimit në të dy aspektet: si ndaj problemit ashtu dhe ndaj zgjidhjes. Advokimi mund të ketë si qëllim ndryshimin e një

-
-
-
- organizate në brendësi ose ndryshimin e një sistemi të tërë.
- Advokimi mund të përfshijë shumë veprimtari specifike afatshkurtra për të arritur një vizion afatgjatë të ndryshimit.
- Advokimi përbëhet nga strategji të ndryshme që kanë për qëllim të ndikojnë në vendimmarrjen në nivel organizativ, vendor, rajonal, kombëtar dhe ndërkombëtar. Në strategjitë për advokim mund të përfshihen lobim, marketingu social, informimi, edukimi dhe komunikimi, organizimi i komunitetit, apo taktika të tjera. Advokimi është procesi në të cilin njerëzit marrin pjesë në vendimmarrje në mënyrë që të përmirësojnë jetën e tyre.

3.1 Advokimi dhe llojet e tij

Advokimi, pavarësisht thelbit të tij, është i disallojshëm. INCA (2018) liston llojet e advokimit që grupet e interesit duhet të mbajnë në konsideratë gjatë punës së tyre:

- **Advokimi direkt dhe indirekt**

Dallimi midis advokimit direkt dhe atij indirekt bazohet në synimin e përpjekjes për advokim. Advokimi direkt do të thotë që individët ose/dhe organizatat përpiqen të ndikojnë të vendimmarrësit, politikëbërësit e politikanët për të ndryshuar politikat publike. Ndërsa advokimi indirekt do të thotë që individët ose organizata përpiqen të ndikojnë edhe mendimin e publikut të gjerë, të gazetarëve dhe medias, të cilët nga ana e tyre do të ndikojnë te vendimmarrësit.

- **Advokimi qytetar dhe individual**

Dallimi kryesor dermjet tyre është agjenti i përpjekjes për advokim. Në rastin e e advokimit qytetar, mbrohet një çështje në emër të një grupi njerëzish, ndërsa në rastin e advokimit individual, individi e mbron vetë kauzën e tij.

- **Advokimi i bazuar te të drejtat dhe evidencat**

Në rastin e advokimit të bazuar te të drejtat, qëllimi është që politikëbërësit

të ndikohen nëprmet arsyetimit, duke marrë parasysh të drejtat e njeriut, të cilat janë pasqyruar në deklaratat dhe forma të ndryshme të legjislacionit. Nga ana tjetër, advokimi i bazuar tek evidencat sjell argumentin, duke marrë parasysh prova dhe të dhëna kërkimesh.

3.2 Faktorët për advokim të suksesshëm

- **Objektivi**

Objektivat e advokimit duhet të jenë realistë, të arritshëm dhe të matshëm. Ky është një nga faktorët e parë që duhet të kenë parasysh palët e interesuara. Për shembull, nuk është realiste të përpiqemi të zgjidhim një problem të madh kur kemi në dispozicion shumë pak kohë apo burime. Ndaj objektivi i çdo fushate advokimi duhet të jetë i përshtatur me kuadrin kohor të planifikuar dhe mjetet e burimet që janë në dispozicion.

- **Informacioni**

Informacioni i saktë është një tjetër faktor rëndësishëm. Organizata duhet të ketë informacion të përshtatshëm dhe të dhëna të plota mbi çfarë është bërë, çfarë mbetet për t'u bërë, çfarë kanë ndërmend të bëjnë të tjerët, sa problematike shfaqet gjendja, si edhe prova dhe fakte që vërtetojnë këto probleme. Këto të dhëna dhe

informacione kanë rëndësi për të bërë për vete dhe për të bindur aktorët e interesit.

- Audienca

Veprimtaritë e advokimit duhet t'i drejtohen një audience specifike. Në rast se qëllimi është të ndikohet në sjellje, veprimet duhet t'i drejtohen pikërisht atij grupi që duhet të ndryshojë. Në rast se drejtohet për ndryshim politikash, ai duhet t'i drejtohet politikëbërësve si dhe të gjithë atyre njerëzve apo grupeve që mund të kenë ndikim mbi këto politika. Në rast se qëllimi synon ndryshime ligjore, ai duhet t'i drejtohet njerëzve/grupeve që janë pjesë të procesit ligjvënës. Adresimi i audiencës së papërshtatshme sigurisht që nuk mund të sjellë rezultatet e dëshiruara

- Mesazhi

Mesazhi duhet të jetë i qartë për audiencën. Audienca duhet të kuptojë mesazhin në mënyrë që të veprojnë. Mesazhi duhet të jetë i qartë, i saktë, informues dhe korrekt. Po ashtu, ai duhet të hartohet me një gjuhë interesante, bindëse dhe të përshtatur pikërisht për atë grup të cilit i drejtohet.

- Aleancat

Veprimtaritë në mbrojtje të politikave shpeshherë varen nga mbështetja e grupeve të ndryshme të popullsisë në

mënyrë që të kenë ndikim. Mënyra më e mirë është bashkimi i grupeve që kanë të njëjtat synime, më pas mund të përfshihen edhe grupe të tjera.

- Fondet

Burimet janë të domosdoshme në veprimtaritë e advokimit. Burimet mund të sigurohen me anë të strategjive të ndryshme, ku përfshihen donatorët, qeveria, komunitetet e ndryshme, sektori privat, individë të caktuar, etj. Fondet janë të domosdoshme dhe duhen siguruar me qëllim që veprimtaritë të zbatohen në kohën e duhur.

- Monitorimi dhe Vlerësimi

Në mënyrë që të masim shkallën e arritjeve, veprimtaritë e advokimit duhet të monitorohen dhe vlerësohen në mënyrë të vazhdueshme. Mësimet që merren gjatë vlerësimit/monitorimit mund të përdoren për të përmirësuar strategjitë e ardhshme të advokimit. Vlerësimi ndihmon edhe për të kuptuar nëse veprimtaritë e zgjedhura po funksionojnë apo jo.

3.3 Cikli i advokimit

Një advokim i suksesshëm kalon në ciklin e vet, të përshkruar si më poshtë:

- Identifikimi i problemit

Për ata që merren me advokim apo me mbrojtjen e çështjeve apo interesave të caktuara, problemi ka të bëjë me një situatë të caktuar negative, e cila ndikon për keq tek një grup njerëzish. Problemet që vijnë si rezultat i politikave qeveritare apo i praktikave sociale zakonisht kanë rrënjë të thella dhe nuk mund të zgjidhen nga një njeri i vetëm. Komunitetet apo grupet e prekura zakonisht kanë nevojë për organizata që të advokojnë në emër të tyre e të kërkojnë zgjidhje. Hapi i parë në përgatitjen e një fushate advokimi është identifikimi i këtyre problemeve, shkaqeve dhe pasojave të tyre. Çdo problem mbart në vetvete një sërë çështjesh e qëndrimesh. Një metodë është të analizohen shkaqet, pasojat dhe zgjidhjet e mundshme. Analizimi i pasojave mundëson të evidentohet se si ndikon problemi në jetën e njerëzve. Kjo të çon edhe në identifikimin e grupeve të prekura dhe palëve të tjera të interesuara, të cilave do të duhet t'u drejtohem për mbështetje dhe/ose për veprime të përbashkëta.

▪ Studimi

Studimi dhe kërkimi janë një hap i rëndësishëm për përgatitjen e fushatës së advokimit. Shpeshherë bëhet gabimi i nisjes së veprimtarive të advokimit pa u informuar mirë mbi problemin. Avokatët e një çështjeje duhet të jenë thellësisht të informuar nëse presin që

të bindin njerëz apo institucione që të ndryshojnë qëndrimet/politikat e tyre. Informacioni ka pushtet dhe mënyra e vetme për ta marrë atë është nëpërmjet studimit. Në internet ka shumë informacion. Informacione ka edhe në organizata të ndryshme joqeveritare, si dhe deri diku edhe tek institucionet publike. Gjatë studimit të çështjes duhet përdorur një larmi burimesh për t'u njohur me qëndrimet e ndryshme. Megjithatë, asnjëherë nuk duhet lënë mënjanë biseda me përfaqësues të grupeve të prekura, nëpërmjet pyetësorëve, sondazheve apo fokus-grupeve. Madje edhe vërtetimi i grupeve të prekura dhe jetës së tyre të përditshme ndihmon në thellimin e informacionit dhe në identifikimin e zgjidhjeve të ndryshme. Informacioni që mblidhet gjatë studimit duhet të integrohet në veprimtaritë e fushatës së advokimit. Vëmendja e medias nëpërmjet konferencave të shtypit dhe njoftimeve për shtyp mund të ndihmojë në përhapjen e informacionit dhe përcjelljen e këtij informacioni tek një audiencë më e gjerë.

▪ Planifikimi

Në planifikim përfshihen një sërë hapash konkretë që të sigurohet se fushata ka efekt dhe se ajo e ruan fokusin e saj. Pas identifikimit të problemit dhe kryerjes së kërkimeve të nevojshme për të mbledhjen e

informacionit, duhet të nisë procesi i planifikimit me përcaktimin e qëllimit dhe të objektivave. Qëllimi duhet të shprehë ndryshimin e kërkuar të politikave apo praktikave që duam të arrijmë brenda një kohe të caktuar. Objektivat përfaqësojnë arritjet që kërkojmë, dhe përbëjnë ndryshime të matshme. Një mënyrë përfytyrimi është: qëllimi është rezultati madhor, ndërsa objektivat janë të gjitha rezultatet e ndërmjetme të nevojiten për arritjen e rezultatit madhor.

Më tej duhet të përcaktohen ata politikëbërës (organizata apo individë), të cilët do të shënjestrohen nga fushata dhe që kanë kompetenca vendimmarrëse apo janë në gjendje të ndikojnë në opinionin publik dhe rrjedhimisht edhe tek politikëbërësit. Në këtë fazë duhet të identifikohen aleatët dhe kundërshtarët e mundshëm. Menjëherë pas identifikimit të aktorëve kryesorë, pra njerëzit apo institucionet që do të shënjestrohen, aleatët dhe kundërshtarët e mundshëm, mund të planifikohen veprimtaritë, duke u përshtatur sipas objektivave dhe çështjeve që trajtojnë. Planifikimi i veprimtarive është shumë i rëndësishëm dhe varet kryesisht nga burimet në dispozicion dhe marrëdhënia me personat e shënjestruar. Nuk është e thënë që veprimtaritë më të shtrenjta të jenë

edhe më të përshtatshmet. Metodatat më të mira janë zakonisht ato me pjesëmarrje. Disa shembuj veprimtarish advokimi mund të jenë si më poshtë:

- Studimi i politikave • Lobim • Veprimtari monitorimi • Broshura • Faqe interneti • Krijim aleancash • Takime publike • Fletore periodike informuese • Peticione, letra • Konferenca për shtyp, njoftime/deklarata për shtyp • Sondazhe • Fushata posterash • Forume publike, tryeza të rrumbullakëta • Negociata, ndërmjetësime • Demonstrata, greva, marshime • Aktivitete artistike – teatër, koncert, shfaqje në TV apo radio.

Pas analizimit të kujdesshëm të qëllimit, objektivave, treguesve, shënjestrës dhe veprimtarive, ato përfshihen në planin e veprimit të advokimit. Ky plan veprimi ofron një kuadër të konsoliduar për fushatën dhe orienton gjithë pjesëmarrësit gjatë zbatimit të planit.

▪ Ndërtimi i aleancave

Aleancat dhe koalicionet e përforcojnë efektin e advokimit duke bashkuar fuqitë dhe burimet e grupeve të ndryshme për të arritur një zë më të fuqishëm në favor të ndryshimit. Bashkëpunimi ndihmon të negociohet për të ndikuar në hartimin e politikave. Aleancat e efektshme janë ato që janë të

vullnetshme, që lejojnë shkëmbimin e informacionit dhe zbatimin e veprimtarive të përbashkëta, por njëkohësisht nuk cenojnë autonominë e anëtarëve. Të mirat e aleancave janë bashkimi i zërave për të krijuar presion më të madh tek politikëbërësit, larmia e qëndrimeve dhe pikëpamjeve si edhe ndarja e ngarkesës së punës dhe burimeve që nevojiten.

▪ Veprimi

Pas përgatitjes së fushatës së advokimit dhe krijimit të aleancave, është koha për veprim, për t'ia çuar mesazhin audiencës. Në këtë pikë është e rëndësishme të përcaktohen mirë përparësitë dhe të gjitha veprimtaritë të kenë rezultatet, treguesët dhe buxhetet përkatëse.

▪ Monitorimi dhe vlerësimi

Monitorimi përfshin mbledhjen e informacionit për të matur efektin e fushatës së advokimit. Gjatë monitorimi analizohen inputet (njerëzit, materialet dhe burimet financiare); outputet (veprimtaritë, produktet) me rezultatet (arritjet). Monitorimi duhet të shoqërojë të gjitha fazat e veprimtarive. Programi i monitorimit është i nevojshëm për të siguruar ndjenjën e përgjegjësisë dhe kërkesës së llogarisë. Për shembull, për të parë nëse ka pasur efekt një fushatë mediatike, duhet të monitorohet

mbulimi i veprimtarive nga shtypi/media.

3.4 Advokimi mjedisor dhe rëndësia e tij

Shpesh hasemi me shprehjen se çdo shqetësim i vogël për mjedisin bën një ndryshim, duke filluar nga pirja e ujit me shishe të ripërdorshme, apo larja me më pak ujë. Këto veprime janë të dobishme, sigurisht, por ato janë të kufizuara nga numri i njerëzve që përqafojnë zakone të tilla të ndërgjegjshme. Progresi i vërtetë në ruajtjen dhe ndryshimin e klimës nuk vjen nga veprimet individuale, por nga ndryshimet e politikave, advokimi i organizuar mjedisor dhe përpjekjet për edukim masiv.

Advokimi mjedisor mund të marrë shumë forma, të fokusuara në ruajtjen mjedisore, burimet alternative të energjisë, politikëbërjen, konsultimin dhe kërkimin. Advokuesit mjedisorë mund të gjenden duke punuar në akademi, organizata jofitimprurëse, qeveri dhe sektorin privat. Ata janë studiues, politikëbërës, punonjës në terren dhe specialistë të komunikimit.

Disa nga rrugët më të njohura në aktivizmin mjedisor përfshijnë:

- Ruajtja e burimeve kombëtare: Rivendosja dhe kultivimi i pyjeve, kullotave, ligatinave dhe pellgjeve

ujëmbledhëse; rregullimi i përdorimit të tokës, bonifikimi i mjedisit dhe restaurimi ekologjik

- Energjia alternative: Studimi i karburanteve dhe sistemeve të ndryshme të energjisë, si bioenergja dhe inxhinieria e qëndrueshme; duke shqyrtuar politikat e energjisë së rinovueshme në kuadër të diskutimit kombëtar për ndryshimet klimatike
- Inxhinieria e mjedisit: Reduktimi i pasojave të teknologjisë dhe inxhinierisë në mjedisin natyror dhe të ndërtuar dhe aplikimi i parimeve etike për pastrimin e ujit, asgjësimin e mbetjeve, riciklimin dhe prodhimin e qëndrueshëm
- Shkencat oqeanike dhe atmosferike: Puna me agjencitë qeveritare, konsulencat dhe kompanitë e aviacionit për të ruajtur shëndetin e oqeanëve dhe atmosferës.

Advokimi mjedisor paraqet informacion mbi natyrën dhe çështjet mjedisore, si dhe inkurajon audiencën të adoptojë qëndrime më të ndjeshme ndaj mjedisit, shpesh botëkuptime më biocentrike. Advokimi mjedisor mund të jetë i pranishëm në cilindo nga zhanret e lartpërmendura të komunikimit mjedisor.

3.5 Mënyrat për të advokuar dhe lobuar

Advokimi përmes medias është një strategji komunikimi sistematik, i cili ka për qëllim të influencojë vendimmarrësit dhe të mobilizojë komunitetin nëpërmjet kanaleve të komunikimit masiv që ata përdorin - siç janë televizionet, revistat, gazetat, radio, si dhe mediat sociale. Nëpërmjet advokimit mediatik aktivistët tërheqin vëmendjen në një problem që ka nevojë të zgjidhet, apo denoncohen abuzimet me pushtetin dhe korrupsioni – që mund të fillojnë nga një zyrtar i thjeshtë e të shkojnë lartë deri në korridoret e qeverisë. Advokuesi ka për detyrë të nxisë median të raportojë për lajme që ai i konsideron si të rëndësishme, por vetë media nuk i mbulon duke i gjykuar si jo të rëndësishme apo jo interesante.

Advokimi në media nuk ka si qëllim promovimin e aktivistit ose të organizatës që ai/a jo i përket në media. Qëllimi i advokimit është që çështjet për të cilat aktivistët i kanë pjesë të misionit të tyre dhe për të cilat luftojnë për t'i zgjidhur, të diskutohen në media me pjesëmarrje sa më të gjerë të aktivistëve dhe përfaqësuesve të komuniteteve që ato përfaqësojnë. Gjithashtu qëllimi i advokimit mediatik është që politikëbërësit të vihen nën presion përmes mobilizimit të grupeve

shoqërore dhe përmirësimit të mbulimit me lajme të çështjeve të caktuara.

Advokimi mediatik duhet të dallojë disa hapa në procesin drejt ndryshimit të një gjendjeje:

- Të ndërgjegjësojë mbi ekzistencën e problemit;
- Të identifikojë rrënjët e problemit;
- Të identifikojë aktorët që kanë ndikim te problemi;
- Të identifikojë politikat e mundshme që e zgjidhin problemin;
- Të ushtrojë trysni mbi politikëbërësit për t'i ndërmarrë këto politika.

Sipas BIRN (2018), advokimi në media i një pikëpamjeje ose një zgjidhjeje nga aktivistët, presupozon edhe përballjen e tyre me reagime nga grupe të tjera interesi, mungesë interesi ose apati nga publiku, qasje të cilat ato duhet të jenë të përgatitur t'i adresojnë duke gjetur zgjidhje krijuese për të ndikuar audiencat që i ndjekin dhe për të motivuar reagimin qytetar.

Marrëdhëniet me publikun dhe advokimi në media

Kryesisht për aktivistët dhe organizatat e shoqërisë civile ndërveprimi me media ndahet në dy kategori bazë:

- **Marrëdhënie me publikun,** ku qëllimi i organizatës është edukimi i

ambientit social dhe profesional që mbështet misionin e saj. Fokusi i shkëmbimit me median në këtë model përqendrohet në promovimin e organizatës dhe shënjestra e mesazhit janë donatorët, mbështetësit dhe publiku. Taktikat më së shumti të përdorura në këtë model janë gjenerimi i njoftimeve dhe konferencave për shtyp, dalja në lajme dhe solidifikimi i marrëdhënieve me median. Shumica e organizatave të shoqërisë civile në Shqipëri përdorin modelin e “marrëdhënieve me publikun.”

- **Advokim në media,** i cili ka për qëllim kryesor të krijojë presion për politikë-bërësit dhe të rikornizojë debatin publik. Fokusi i këtij modeli është që t'i japë formë axhendës publike dhe të përfshijë zgjidhje për probleme sociale në lajme, duke shënjestruar politikëbërës, advokues të tjerë dhe anëtarë të komunitetit.

Organizatat e reja të shoqërisë civile apo ato ekzistuese, zakonisht angazhohen njëkohësisht edhe në marrëdhënie me publikun dhe me advokim. Organizatat apo grupimet shoqërore kanë nevojë që të përçojnë një mesazh të unifikuar te publiku i gjerë, mesazh që mund të jetë pjesë e

një strategjie. Kjo ka rëndësi sepse një grupim apo organizatë me një axhendë të caktuar nuk mundet që t'i lejojë vetes të ketë aktorë që japin opinione të ndryshme kur përballen me pyetje nga gazetarët. Mbajtja e një qëndrimi të unifikuar, veçanërisht në kushtet e një debati të ndezur publik, e ndihmon organizatën për të përqendruar debatin në mënyrë konstruktive drejt objektivave të veta, ndërkohë që komunikimi kaotik mundet të dëmtojë arritjen e objektivave përmes devijimit të debatit.

Aleatët mediatikë të një organizate

Shumica e organizatave dhe rrjeteve të shoqërisë civile motivohen nga një qëllim i përbashkët; ato kërkojnë në një formë ose një tjetër transformim në shoqëri. Kjo është dhe më e vërtetë për grupe advokimi ose lëvizje shoqërore, të cilat nga përkufizimi fokusohen në lobimin për ndryshime sociale, juridike, politike ose kulturore. Në shoqëri urbane dhe moderne, ku komunikimi dhe debati publik gjen hapësirë vetëm në media, imazhi publik i një organizate është shumë i rëndësishëm për suksesin dhe arritjet e saj. Që të arrijnë ndryshime sociale, aktivistët duhet të shihen dhe të dëgjohen, në mënyrë që kauza dhe mesazhi i tyre të 'merren seriozisht'.

Organizatave të shoqërisë civile dhe aktivistëve u nevojitet media për

politizimin e temave të reja dhe futjen e tyre në axhendën politike; provokimin e debatit publik; përcaktimin e çështjeve të ndryshme si probleme të rëndësishme sociale, si dhe advokimin për ndryshime politike dhe sociale për t'i zgjidhur këto çështje; analizimin e shkaqeve dhe sugjerimin e zgjidhjeve për probleme sociale. Për organizatat dhe aktivistët media mund të jetë gjithashtu një aleat në sfidimin e kundërshtarëve dhe vënien në presionin të politikëbërësve; influencimin e opinionit publik; ngritjen e ndërgjegjësimit dhe mbështetjes për një kauzë të caktuar; rritjen e anëtarësimeve ose mbështetësve për një kauzë të caktuar; promovimin e vlerave ose mënyrave alternative të jetesës; si dhe ndërtimin e një identiteti kolektiv për anëtarët e grupit, lëvizjes ose organizatës.

Lobimi dhe advokimi në median tradicionale

Biznesi zakonisht thuhet se "lobon" në politikë, por edhe në media për të avancuar interesat e veta. Politika përpiket të influencojë gazetarët apo mediat në mënyrë që t'i shërbejë interesave të veta politike. Aktivistët përpiqen që të përdorin median për të advokuar në mbështetje të një kauze me rëndësi shoqërore. Dallimi mes biznesit, politikës dhe aktivistëve është i madh, si në qëllime, ashtu edhe në

mjete. Biznesi mundet të llojë te media duke përdorur fuqinë e vet financiare e me raste, duke prezantuar një aspekt të interesit të vet si çështje e interesit publik. Kjo nuk do të thotë se çdo aspekt i interesit të një biznesi nuk përbën interes publik vetëm sepse është interes biznesi. Me raste, interesat e biznesit dhe ato të publikut të gjerë përputhen. Një kompani riciklimi mbetjesh urbane ka interes biznesi që të ketë sa më shumë riciklim dhe sa më pak incernerim apo groposje të mbetjeve, por ky në vetvete është edhe interes i publikut të gjerë. E njëjta gjë mund të thuhet edhe për grupimet politike. Por në këto raste, lidhja mes interesit privat ose politik me interesin publik është rastësore. Një grupim politik mund të përdorë pushtetin që disponon për të ndikuar në mënyrën se si media raporton mbi një çështje. Ky pushtet mund të jetë i ligjshëm ose tërësisht i korruptuar. Për aktivistin interesi publik është interesi i vetëm në lojë dhe për këtë arsye, nuk thuhet se aktivisti lobon, por advokon.

Advokimi i suksesshëm në mediat sociale

Media sociale është një medium interaktiv në internet e cila ka ndryshuar në mënyrë të qenësishme mënyrën se si aktivistët dhe organizata komunikojnë dhe advokojnë për kauzat dhe idetë e tyre. Ngjashëm me

median tradicionale, media sociale i jep mundësi aktivistëve dhe organizatave të komunikojnë me publikun, të ndajnë informacion mbi aktivitetin e tyre dhe të influencojnë vendimmarrësit. Ndryshe nga media tradicionale, komunikimi ose advokimi në media sociale ndodh në kohë reale, nëpërmjet rrjeteve globale sociale, të tilla si Facebook, Instagram, YouTube, etj. Popullariteti i rrjeteve sociale ndryshon shpesh, ndërkohë që rrjete të tjera i shtohen listës dhe tërheqin përdorues çdo vit.

Përgjithësisht, aktivistët dhe organizatat këshillohen t'i përdorin rrjetet sociale si media konvencionale – ku rregullat e etikës dhe komunikimit mbeten të njëjta, pasi çdo gjë që shkruhet dhe thuhet në rrjetet sociale është publike. Aktivistët dhe organizatat duhet të kenë vëmendje që çdo postim i tyre në rrjetet sociale reflekton edhe mbi organizatën. Media sociale në Shqipëri përdoret nga grupe të ndryshme shoqërore për të komunikuar, që nga zyra e marrëdhënieve me publikun e Këshillit të Ministrave, ministri të ndryshme, organizata jo qeveritare, grupe interesi, biznese dhe qytetarë të thjeshtë. Organizatat e shoqërisë civile dhe aktivistët gjithashtu mund t'i përdorin në mënyrë të dobishme mediat sociale për të organizuar lëvizje, kundërshtuar politika publike

ose për të sugjeruar zgjidhje për probleme të ndryshme me të cilat përballet shoqëria.

4. Rrjetëzimi

4.1 Rrjetëzimi dhe përfitimet që vijnë prej tij

Nga niveli ndërkombëtar, ndikimi i OSHC-ve është përhapur ngadalë në nivelin kombëtar, rajonal dhe atë lokal. Shtrirja për aktivitetin e OSHC-ve është e gjerë dhe varet nga aftësia e vetë OSHC-së, mbi të gjitha burimet njerëzore, por edhe nga qasja në informacion, integriteti i anëtarëve dhe organizatës së saj, rrjetëzimi dhe qasja në burimet e financimit. Rolet e mundshme të OSHC-ve përcaktohen nga vetë organizatat, domethënë nga personat që i drejtojnë. Në varësi të aftësive të tyre, si dhe nga mundësitë dhe jomundësitë, rolet dhe detyrat e mëposhtme të OSHC-ve janë më të zakonshmet.

- Përfaqësojnë dhe paraqesin mendimin e qytetarëve përmes grupeve të punës, paraqitjeve publike, aktiviteteve publike dhe aktiviteteve të lobimit;
- Inicimi i aksioneve qytetare - më shpesh në situata krize që kërkojnë pjesëmarrje dhe zërin e publikut dhe ofrojnë mbështetje profesioniste, infrastrukturë dhe nisma qytetare ad hoc;
- Ofrojnë ekspertizë në fusha të veçanta të zhvillimit të qëndrueshëm, pra ekonomisë së

- gjelbër - në formulimin e politikave, planeve, legjislacionit, por gjithashtu ndikojnë dhe formojnë opinionin publik dhe fitojnë mbështetje publike për projekte specifike në komunitetin lokal;
- Marrin pjesë në zhvillimin e strategjive, politikave dhe zgjidhjeve ligjore që do të harmonizohen me parimet e zhvillimit të qëndrueshëm dhe ekonomisë së gjelbër dhe që kryesisht do të kujdesen për mirëqenien e njerëzve dhe mjedisin - që nënkupton ndikimin e nevojshëm, ekspertizën dhe referencat e mëparshme;
- Monitorojnë dhe marrin pjesë në proceset e vendimmarrjes përmes dialogut konstruktiv dhe zhvillimit të një kulture të respektimit të ndërsjellë dhe menaxhimit të përbashkët, kolektiv;

- Nëpërmjet projekteve pilot, ata krijojnë modele të qëndrueshme të ekonomisë së gjelbër dhe sipërmarrjes së gjelbër dhe krijojnë praktika të mira që mund të përsërisin dhe rrisin ndikimin e modeleve individuale të sipërmarrjes së gjelbër dhe/ose të fitojnë mbështetjen e politikave të financimit;
- Monitorimi dhe vlerësimi - Përmes kërkimit dhe bashkëpunimit me organizata shkencore dhe profesionale, ata monitorojnë zbatimin e politikave, prodhojnë raporte për fusha specifike tematike dhe sigurojnë vlerësime ekspertësh dhe autorizues të ndikimit eko-social dhe ekonomik të politikave ose projekteve të veçanta.

Meqenëse shumica e aktiviteteve synojnë mbrojtjen e njerëzve dhe mjedisit, ato shpesh bien ndesh me interesat e sektorit privat, i cili në aktivitetet e tij të biznesit kryesisht synon të arrijë përfitime ekonomike. Fuqia dhe ndikimi i lobimit të sektorit të biznesit në vendimmarrësit dhe mediat është padyshim më i madh se ai i OSHC-ve, gjë që e bën rolin e organizatës më të rëndësishëm dhe domethënës. Ekzistojnë sfida të shumta për organizatat jofitimprurëse që merren me çështje të zhvillimit të qëndrueshëm dhe kërkojnë të iniciojnë ose mbështesin disa modele të sipërmarrjes së

gjelbër. Nga njëra anë, për besueshmërinë e argumenteve dhe rëndësinë e nevojshme OSHC-të kanë nevojë për përfshirjen e ekspertëve të profileve të ndryshme, dhe nga ana tjetër, ato kanë burime shumë të kufizuara të financimit. Nuk është e thjeshtë të udhëtosh vazhdimisht kundër mënyrave të zakonshme dhe përgjithësisht të pranura të veprimit, dhe OSHC-të në fushën e ekonomisë eko-sociale janë paraprijësit dhe pionierët dhe po u hapin rrugë të tjerëve.

Çështja e qëndrueshmërisë së vetë organizatës është komplekse, por këtu listohen fushat kryesore që OSHC-të duhet të kujdesen për:

- Qartësia e qëllimeve të organizatës, misioni i organizatës dhe mbajtja e një drejtimi të caktuar - për këtë është e nevojshme të arrihet marrëveshja e anëtarëve kryesorë të OSHC-ve dhe të krijohet një klimë organizative mbështetëse, në të cilën anëtarët, punonjësit, bashkëpunëtorët profesional dhe vullnetarët respektojnë dhe mbështesin njëri-tjetrin, kanë një nivel të lartë motivimi dhe ndjenje që organizata i mbështet ata në zhvillimin e tyre vetjak dhe profesional, dhe që të gjithë se bashku po bëjnë diçka të vlefshme dhe të dobishme për komunitetin;

- Bazuar në komunitetin në të cilin ata veprojnë - mbështetje nga qytetarët, përdoruesit, respekti nga institucionet dhe sektori i biznesit përmes biznesit transparent që ruan integritetin e organizatës;
- Qasja në burime të larmishme të financimit dhe aftësi për të mbledhur fonde përmes projekteve, fushatave për mbledhjen e fondeve, burimet e veta të financimit nga fondet e vendit dhe ato ndërkombëtare;
- Rrjetëzimi i mirë me organizatat e ndërlidhura brenda sektorit të veprimtarisë, brenda vendit dhe në nivel ndërkombëtar, i jep secilës OSHC besueshmëri shtesë, akses në informacion dhe fonde, “know-how” dhe qasje në publikun profesional dhe publik, si dhe mbështetje në veprime, fushata dhe projekte.

Rrjetet e organizatave të shoqërisë civile kanë treguar se bashkimi i forcave mund të jetë me përfitime të mëdha për organizatat, pavarësisht madhësisë së tyre – individualisht dhe për rrjetin në tërësi. Organizatat në përgjithësi dhe veçanërisht ato më të voglat, “vuajnë” për sigurimin e fondeve që të mështesin idetë e tyre. Rrjetëzimi në një grup organizatash sjell rritje të kapaciteteve në terma të kapitalit human dhe atij logjistik.

Ekonomia e gjelbër si term dhe koncept dhe ekonomia eko-sociale dhe koncepti i zhvillimit të qëndrueshëm janë kryesisht mbivendosje, sepse ato bazohen në të njëjtat parime. Kur krijohen rrjete dhe grupe interesi, është e rëndësishme të gjendet interesi i përbashkët dhe të përcaktohet qartë fusha e veprimtarisë. Sipas EDEN, shumë rrjete krijohen përmes projekteve dhe fatkeqësisht nuk e kalojnë testin e qëndrueshmërisë pasi përfundojnë fondet e projektit. Kjo krijon një numër të madh të rrjeteve të projekteve *ad hoc*, të cilat shpesh nuk përfshijnë të gjitha organizatat përkatëse nga një zonë, por ato që gjenden si partnerë të projektit. Kjo është arsyeja pse është e rëndësishme të shikohet kjo “kleçkë” para përgatitjes së projektit, veçanërisht kur vendosen qëllime dhe krijohen rregulla për bashkëveprim. Gjithmonë është e rëndësishme të shihet imazhi i madh dhe të ndërtohen rrjete mbi principet e hapjes, interesit të ndërsjellë dhe të përgjithshëm.

Si çdo sipërmarrje që nuk gjen domosdoshmërisht vendin e vet në treg, ashtu edhe qëndrueshmëria dhe pozicionimi i një rrjeti tematik varet nga shumë faktorë, por më së shpeshti nga angazhimi dhe vizioni i vetë udhëheqjes së organizatës. Sidoqoftë, rrjetet janë të domosdoshme dhe shumë të

rëndësishme për të mbështetur dhe intensifikuar përpjekjet e një numri të vogël të organizatave me vlerë në fushën e ekonomisë së gjelbër. Padyshim që do të ketë disa mbivendosje dhe riorganizime dhe ndërlidhje për një kohë, por ato duhet të vazhdojnë të ndërtohen. Duke vepruar kështu, është gjithmonë e rëndësishme që fillimisht të shikohet figura e madhe e mjedisit, kuptimi dhe qëllimi i veprimit, pa frikë nga hapja dhe përfshirja e organizatave dhe individëve që mund të kontribuojnë në misionin e rrjetit, perkatesisht për ekonominë e gjelbër në tërësi.

4.2 Rrjetëzimi i OSHC-ve sipas rrjeteve tematike

Sfidat e qeverisjes me pjesëmarrje dhe përmirësimi i qeverisjes në nivel vendor dhe qendror bëjnë të domosdoshme kontributet konkrete nga shoqëria civile. Në Shqipëri, OSHC-të shpesh kanë lidhje të dobëta me bazën dhe mbështetësit e tyre, gjë që ndikon drejtpërdrejt te besueshmëria e tyre në qasjen ndaj proceseve advokuese dhe lobuese. Ajo që vihet re është mungesa e koordinimit midis organizatave, duke shfaqur më tepër “konkurrencë” sesa bashkëpunim.

Në këtë kontekst, koalicionet strategjike, apo rrjetëzimet shihen shpesh si mënyra më efektive që organizatat kanë për të amplifikuar

ndikimin e tyre kundrejt vendimmarrësve. Rrjetëzimi konsiderohet si një mundësi mjaft efikase për të shkëmbyer informacione dhe burime materiale. Megjithatë, ashtu si organizatat, edhe rrjetet e formuara prej tyre vuajnë nga e njëjta “sëmundje” – paqëndrueshmëria në kohë e funksionalitetit si rrjet e kushtëzuar në mënyrë direkte nga burimet financiare në dispozicion të tyre. Një tjetër element thelbësor që frenon krijimin dhe efektivitetin e rrjeteve është edhe mungesa e ndërlidhjes mes organizatave në një mjedis kaq të fragmentuar.

Në linjë për më sa më sipër, me qëllim mbylljen e hapësirave të fragmentarizimit të sektorit të OSHC-ve që operojnë në fushën e mjedisit në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë, si edhe mbylljen e hendekut mes organizatave të konsoliduara dhe atyre të afirmuara, është krijuar platforma engona.al, në të cilën janë regjistruar me kërkesë të tyre OSHC-të mjedisore. Bazuar në profilin e punës së tyre dhe qëllimit e objektivave që ato kanë, është bërë rrjetëzimi i këtyre OSHC-ve sipas 4 rrjeteve tematike.

Rrjetëzimi sipas rrjeteve tematike krijon premisa për sinergji për iniciativa të përbashkëta nëpërmjet promovimit të komplementaritetit tematik.

- Rrjeti për legjislacionin mjedisor

Në këtë rrjet tematik janë përfshirë OSHC-të që kanë të përqëndruar punën e tyre në çështje të lidhura me legjislacionin mjedisor me qëllim mirëqeverisjen mjedisore, si në nivel vendor, ashtu edhe atë qendror.

- Rrjeti për ndotjen e mjedisit

Në këtë rrjet tematik janë përfshira OSHC-të të cilat synojnë reduktimin dhe parandalimin e ndotjes mjedisore, duke filluar që nga edukimi dhe ndërgjegjësimi i komunitetit për të mbrojtur mjedisin, me qëllim ruajtjen e mjedisit për brezat e tanishëm e veçanërisht ata të ardhshëm.

- Rrjeti për biodiversitetin dhe faunën

Në këtë rrjet tematik janë përfshirë OSHC-të që synojnë mbrojtjen e biodiversitetit dhe faunës, me qëllim parandalimin e zhdukjes së llojeve të specieve dhe bimëve si pasojë e faktorëve të ndryshëm natyrorë e njerëzor, por edhe të rritjes së komuniteteve e habitateve të tyre.

- Rrjeti për advokimin dhe hulumtimin mjedisor

Në këtë rrjet tematik janë përfshirë OSHC-të që synojnë identifikimin e problematikave mjedisore, mundësive për përmirësime të situatave e çështjeve të lidhura me

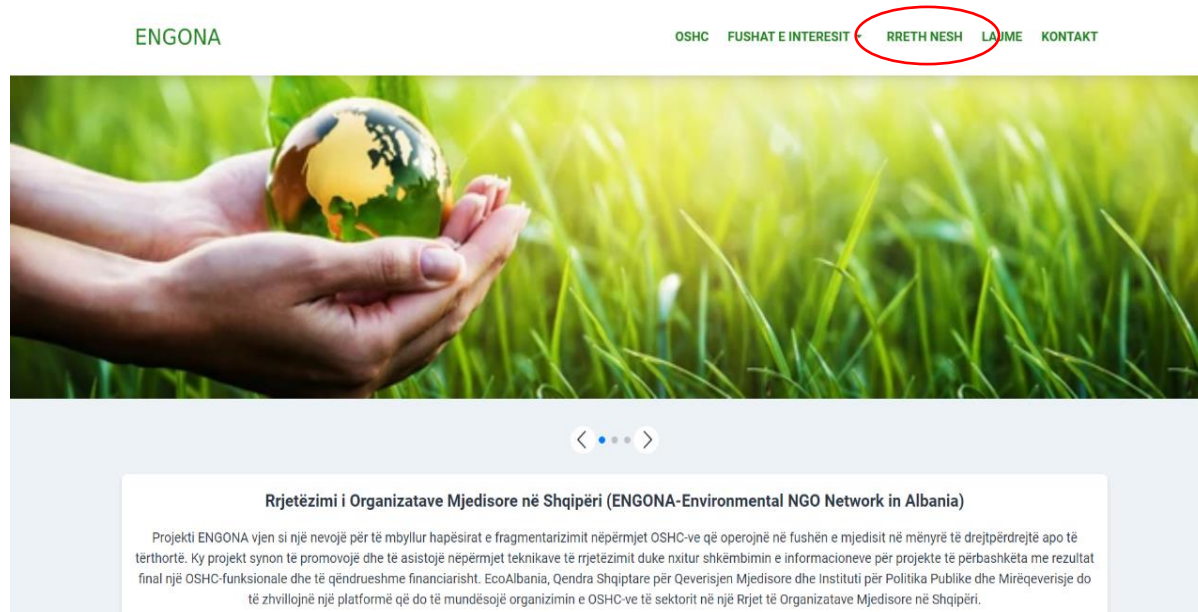
mjedisin me qëllim nxitjen apo ndërmarrjen e nismave advokuese dhe lobuese në kuadër të mbrojtjes mjedisore.

4.3 Mënyra e përdorimit të platformës

Platforma engona.al vjen si një mundësi për të gjitha OSHC-të që operojnë në fushën mjedisore në Shqipëri për të krijuar kontakte me njëra-tjetrën dhe për të ngritur ura bashkëpunimi me qëllim zbutjen e fragmentarizimit që ekziston ndërmjet tyre dhe rritjes së eficiencës duke funksionuar si një rrjet.

OSHC-të mjedisore mund të bëhen pjesë e platformës me kërkesë të tyre dhe pasi janë verifikuar të dhënat dhe përputhshmëria e fushës së veprimtarisë që ato deklarojnë. Të dhëna jo konfidenciale dhe kontaktet e OSHC-së publikohen në platformë me qëllim që OSHC-të e tjera të njihen me profilin e punës së tyre dhe të mund t'i kontaktojnë.

Në menunë e paraqitur në faqen kryesore të platformës, paraqiten kategoritë: OSHC; Fushat e interesit; Rreth nesh, Lajme, si dhe kategoria e kontakteve. Kështu, në kategorinë “Rreth nesh” paraqiten informacione rreth projektit dhe jepet link-u për aplikimin për t’u bërë pjesë e platformës.

Në kategorinë “OSHC” paraqitet moduli i kërkimit për OSHC-të për të kërkuar sipas fushave:

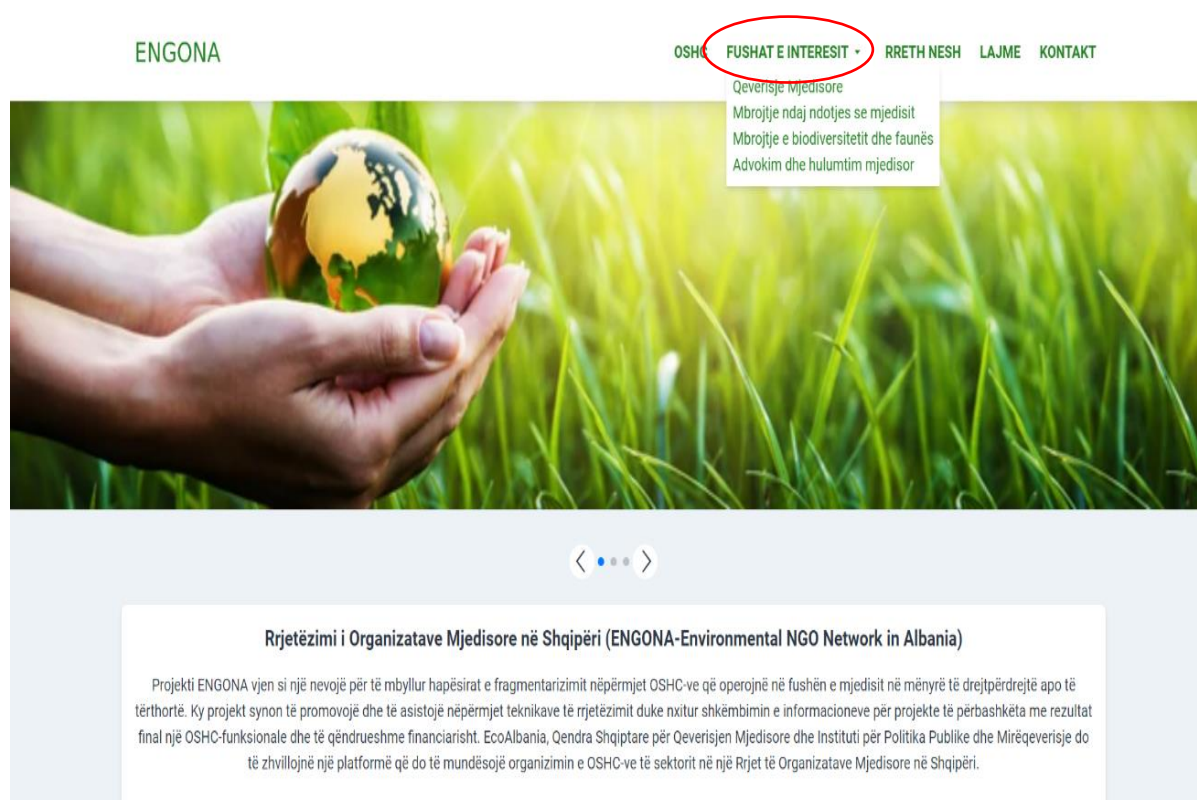
- NUIS, ku vendoset NUIS/NIPT i OSHC-së për të cilën bëhet kërkimi;
- Emri, ku vendoset emri i OSHC-së për të cilën bëhet kërkimi;
- Qarku, ku përzgjidhet një nga 12 qarqet e Shqipërisë në të cilën OSHC-ja ka selinë kryesore të operimit;
- Rrethi, ku përzgjidhet një nga 36 rrethet e Shqipërisë në të cilën OSHC-ja ka selinë kryesore të operimit;
- Fusha e interesit, ku përzgjidhet një nga 4 fushat e interesit sipas rrjeteve tematike të ndara sipas pikës 4.2 të këtij manuali.

Kjo kategori është projektuar për t'u ardhur në ndihmë OSHC-ve të marrin informacion për OSHC-të e tjera si partnere potenciale me qëllim rritjen e mundësive për bashkëpunime ndërmjet tyre.

Në kategorinë “Fushat e interesit” jepet mundësia e përzgjedhjes ndërmjet një prej 4 fushave në të cilat

OSHC-të janë kategorizuar në kuadër të projektit ENGONA. Secila prej kategorive rendit OSHC-të përkatëse të fushës duke dhënë informacione të vlefshme për partnerët e mundshëm, duke përfshirë kontaktete e tyre për komunikim të drejtpërdrejt ndërmjet tyre.

Në kategorinë “Lajme” jepen informacione mbi thirrje mbi projekte në fushën mjedisore për të cilat OSHC-të mund të kenë interes për të aplikuar, aktivitetet e kryera në

kuadër të projektit, përmbledhje të akteve ligjore në fushën e mjedisit dhe informacione të tjera me interes për organizatat mjedisore.

ENGONA

OSHC FUSHAT E INTERESIT RRETH NESH LAJME KONTAKT

Workshop me OSHC-të mjedisore në Kukës
4 muaj më parë

Me datë 22 Korrik 2022 në ambientet e "Hotel Europa" në qytetin e Kukësit IPPM organizoi workshop-in me Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) në kuadër të projektit "Rrjetëzimi i Organizatave Mjedisore në Shqipëri (ENGONA-Environmental NGO Netëork in Albania), i zbatuar në partneritet me EcoAlbania dhe ACEG, me mbështetjen financiare të LevizAlbania, një projekt i Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim, SDC.

[Lexo më shumë](#)

Workshop me OSHC-të mjedisore në Korçë
6 muaj më parë

Më datë 17 Qershor 2022 në ambientet e "Hotel Koçibelli" në qytetin e Korçës, IPPM organizoi workshop-in me Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) në kuadër të projektit "Rrjetëzimi i Organizatave Mjedisore në Shqipëri (ENGONA-Environmental NGO Netëork in Albania), i zbatuar në partneritet me EcoAlbania dhe ACEG, me mbështetjen financiare të LevizAlbania, një projekt i Agjencisë Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim, SDC.

[Lexo më shumë](#)

Përmbledhje e disa prej ligjeve mjedisore
6 muaj më parë

Në kategorinë e fundit, "Kontakt", ofrohet mundësia që duke plotësuar të dhëna mbi emrin, adresën e email-

it, subjektit përfaqësues dhe një përshkrimi të shkurtër, të kontaktohen zotëruesit e platformës.

ENGONA

OSHC FUSHAT E INTERESIT RRETH NESH LAJME KONTAKT

Emri*

Mbiemri*

Email*

Subjekti*

Përshkrimi*

DËRGO

Referenca

BIRN (Rrjeti Ballkanik i Gazetarisë Investigative) (2018). *Advokimi nëpërmjet Medias dhe Rrjeteve Sociale, Udhëzues për Aktivistët dhe OJF-të*. Tiranë. URL: https://birn.eu.com/wp-content/uploads/2018/05/Advokimi_n%C3%ABp%C3%ABrmjet_medias_dhe_rrjeteve_sociale.pdf

Brennan, A. (2002). *Environmental Ethics*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. substantive revision (2021). URL: <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>

Conserve Energy Future (2022). *Causes, Effects and Wonderful Solutions to Environmental Pollution*. URL: <https://www.conserve-energy-future.com/causes-and-effects-of-environmental-pollution.php>

EDEN (Qendra Mjedisore për Edukim, Zhvillim dhe Rrjetëzim) (2021). *Manual për Ekonominë e Gjelbër dhe Sipërmarrjen e Gjelbër*. Tiranë. URL:

EPA (United States Environmental Protection Agency) (2022). *Cleaning Up Electronic Waste (E-Waste)*. URL: <https://www.epa.gov/international-cooperation/cleaning-electronic-waste-e-waste>

Georgetown University (2022). *Facts about our Planet – 50 Facts for 50 Years*. URL: <https://sustainability.georgetown.edu/50-facts-for-50-years/>

IDM (Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim) (2012). *Manual për Menaxhimin e Organizatave të Shoqërisë Civile*. URL: https://idmalbania.org/wp-content/uploads/2014/10/manual-per-menaxhimin-e-OSHC_2012.pdf

INCA (Instituti për Ruajtjen e Natyrës në Shqipëri) (2018). *Udhëzues “Për Mënyrat më të Mira të Komunikimit, Advokimit, Lobimit dhe Pjesëmarrjes Publike”*. URL: https://inca-al.org/media/files/539735af3b_INCA_Manual_Komunikimi-Advokimi_Korrik-2018.pdf

NASA (2022). *Deforestation*. URL: <https://mynasadata.larc.nasa.gov/basic-page/deforestation>

National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) (2022). *Ocean Acidification*. URL: <https://www.noaa.gov/education/resource-collections/ocean-coasts/ocean-acidification>

Oerke, E.C., (2005). *Crop Losses to Pests*. The Journal Agricultural Science. Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-agricultural->

science/article/abs/crop-losses-to-pests/AD61661AD6D503577B3E73F2787FE7B2

World Health Organization (WHO, 2022). *Air Pollution*. URL: <https://www.who.int/westernpacific/health-topics/air-pollution>

Rume, T & Islam, S.M.D-U (2020). *Environmental Effects of COVID-19 Pandemic and Potential Strategies of Sustainability*. National Library of Medicine. Doi: 10.1016/j.heliyon. 2020.e04965

UNEP (United Nations Environment Programme) (2022). *Global Actions on World Environment Day Underscore Urgent Need to Protect the Planet*. URL: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/global-actions-world-environment-day-underscore-urgent-need-protect>

UNESCO World Water Assessment Programme (2017). *The United Nations world water development report 2017: wastewater: the untapped resource; facts and figures*. SC-2017/WS/6. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247553>

United Nations (2022). *Peace, Dignity and Equality on a Healthy Planet*. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/climate-change>

Wendling, Z., Emerson, J.W., Sherbinin, A. & Esty, D.E. (2020). *Environmental Performance Index 2020*. Yale Center for Environmental Law & Policy. DOI 10.13140/RG.2.2.21182.51529

World Life (2022). *Overview*. URL: <https://www.worldwildlife.org/threats/water-scarcity>

Kuadri Ligjor

LIGJ Nr. 155/2020 PËR NDRYSHIMET KLIMATIKE

LIGJ Nr. 57/2020 PËR PYJET

LIGJ Nr.10 431/2011 PËR MBROJTJEN E MJEDISIT

LIGJ Nr. 5/2016 PËR SHPALLJEN E MORATORIUMIT NË PYJE NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË

LIGJ Nr. 9587/2006 PËR MBROJTJEN E BIODIVERSITETIT

LIGJ Nr. 81/2017 PËR ZONAT E MBROJTURA

LIGJ Nr.10 463/2011 PËR MENAXHIMIN E INTEGRUAR TË MBETJEVE

LIGJ Nr. 162/2014 PËR MBROJTJEN E CILËSISË SË AJRIT NË MJEDIS

LIGJ Nr. 27/2016 PËR MENAXHIMIN E KIMIKATEVE

LIGJ Nr. 9774/2007 PËR VLERËSIMIN DHE ADMINISTRIMIN E ZHURMËS NË MJEDIS

LIGJ Nr. 139/2015 PËR VETËQEVERISJEN VENDORE

ENGONA.AL

Financuar nga LevizAlbania

Një projekt i Agjencisë Zvicerane për
Zhvillim dhe Bashkëpunim SDC

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Agjencia Zvicerane për Zhvillim
dhe Bashkëpunim SDC

